ปรากฏการณ์พุทธสุดโต่งในศรีลังกา เมียนมาและประเทศไทย และบทบาทของสื่อใหม่

Buddhist Extremism Phenomenon in Sri Lanka, Myanmar and Thailand and the Role of New Media

ดร.วราภรณ์ ฉัตราติชาต[1]

1 อาจารย์ประจำภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยชุด อิทธิพลของสื่อ การแพร่กระจายของแนวคิดสุดโต่งและกระบวนการแก้ปัญหาแนวคิดสุดโต่ง สนับสนุนโดยกองทุนวิจัยกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ
ปรากฏการณ์พุทธสุดโต่งในศรีลังกา เมียนมาและประเทศไทย และบทบาทของสื่อใหม่

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปรากฏการณ์แนวคิดพุทธสุดโต่งในบริบทของประเทศศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทย และวิเคราะห์บทบาทของสื่อใหม่ต่อการแพร่กระจายของแนวคิดสุดโต่งในบริบทของประเทศศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทย ผ่านการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการวิจัยเอกสาร

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธสุดโต่งประกอบไปด้วย กลุ่ม Bodhu Bala Sena ในประเทศศรีลังกา กลุ่มมาบาธา ในประเทศเมียนมา และองค์กรผู้นำพุทธโลก (พล.) รวมทั้งสมัชชาชาวพุทธประจำจังหวัด ในประเทศไทย การแสดงออกถึงความรุนแรงพบได้ทั้งความรุนแรงทางกายภาพ แนวคิดและวาทกรรม นอกจากนี้ สื่อใหม่โดยเฉพาะสื่อสังคมมีบทบาทสำคัญในฐานะช่องทางการสื่อสารเพื่อเผยแพร่แนวคิดพุทธสุดโต่ง ข้อมูลเท็จและการส่งต่อข่าวปลอม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อที่ให้อำนาจกับผู้ใช้สื่อ ทำให้การผลิตและส่งต่อข้อมูลเท็จเป็นไปได้อย่างง่ายดาย ที่สำคัญการพัฒนาด้านเทคโนโลยีของสื่อดิจิทัลที่เกิดภาวะตัวกรองฟองสบู่ และภาวะห้องแห่งเสียงสะท้อน ยิ่งทำให้ผู้รับสารได้รับแต่ข้อมูลที่ไปช่วยยืนยันความเชื่อหรืออคติเดิมของตน เพราะไม่ได้เห็นข้อมูลหรือชุดความจริงด้านอื่น อคติของผู้รับสารนั้นเกิดจากความไม่เข้าใจในความแตกต่างของศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งการแบ่งแยก เรา และ เขา ผลักดันให้เกิดความเป็นอื่น ทำให้การเรียนรู้ในความหลากหลายของศาสนาหรือความเชื่อเป็นไปได้ยาก ดังนั้นการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อความเข้าใจในบุคคลที่แตกต่างจากตนก็จะช่วยเป็นเกราะป้องกันในการเลือกรับและส่งข้อมูลข่าวสารที่อาจจะ

เป็นข้อมูลเท็จไปยังเครือข่ายของตน และลดการแพร่กระจายของแนวคิดพุทธสุดโต่งในสังคมเช่นกัน

คำสำคัญ: *พุทธสุดโต่ง, สื่อใหม่, ข่าวปลอม*

ABSTRACT

Buddhist Extremism Phenomenon in Sri Lanka, Myanmar and Thailand and the Role of New Media

The objectives of this article include to explore the phenomenon of Buddhist Extremism in Sri Lanka, Myanmar and Thailand; and to analyse the role of new media in diffusing the concept of Buddhist Extremism in Sri Lanka, Myanmar and Thailand. The qualitative research using documentary research was adopted to explore this phenomenon.

It is found that the phenomenon of Buddhist Extremism is related to four groups including Bodhu Bala Sena in Sri Lanka, Ma Ba Tha in Myanmar, and World Alliance of Buddhist Leaders (WABL) as well as Buddhist Assembly of each province in Thailand. The acts of violence can be founded in three forms – physical, beliefs, and rhetoric. New media, especially social media, is the significant communication channel to diffuse the concept of Buddhist Extremism, false information and fake news. The change in media landscape empowers users or consumers to be easily create and share false information. More importantly, the technological development of digital media brings about filter bubbles and echo chambers. Thus, information they received will affirm their pre-existing confirmation biases among Buddhists towards Islam as they do not receive other sets of information which are filtered out by the algorithm. The biases are the result from the lack of understanding on the diversity of

religions and culture. The segregation between “us” and “them” leads to the otherness, bringing about the difficulty to learn and accept the diversity of the societies. Therefore, the multicultural society is essential to build up the belief in diversity that can be a tool to help individuals to select, expose and distribute news and information, which can be incorrect, to their social circles. This therefore will help reducing the diffusion of Buddhist Extremism concept in our societies.

Keywords: *Buddhist Extremism, New Media, Fake News*

บทนำ

กระแสของ “การก่อการร้าย” และประเด็น ความสุดโต่ง มีจุดเริ่มต้นหลังเกิดเหตุการณ์ 9/11 ขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ มากมายที่เกี่ยวโยงกับความสุดโต่ง จนกลายเป็นกระแสความสนใจของโลก แม้ว่าในสังคมอเมริกันจะพุ่งเป้าการโจมตีไปที่กลุ่มมุสลิมก่อการร้ายหัวรุนแรง อย่างไรก็ดีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลัทธิสุดโต่งทั้งแนวคิด เหตุการณ์ความรุนแรง การสื่อสารเพื่อเผยแพร่แนวคิดนี้ กลับมีผลต่อภูมิภาคเอเชียใต้และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย โดยเฉพาะกลุ่มประเทศสมาชิกบิมสเทค ที่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือในด้านการต่อต้านการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติอันเป็นหนึ่งในสาขาของความร่วมมือทั้ง 14 สาขาที่ประเทศสมาชิกให้ความสำคัญ

ความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ หรือ บิมสเทค (Bay of Bengal Initiative Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation - BIMSTEC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 ภายใต้การริเริ่มและผลักดันของประเทศไทย เพื่อเป็นเวทีเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ที่อยู่รอบอ่าวเบงกอล โดยมีบังกลาเทศ ศรีลังกา อินเดียและประเทศไทยเป็นประเทศสมาชิกเมื่อแรกก่อตั้ง ต่อมาจึงได้มีเมียนมา เนปาลและภูฏานก็ได้เข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มเติม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความช่วยเหลือระหว่างประเทศสมาชิก (BIMSTEC Secretariat, 2021)

กลุ่มประเทศสมาชิกบิมสเทคมีความเป็นมาที่แตกต่างทั้งด้านวัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งยุคสมัยหลังอาณานิคมก็ยิ่งทำให้เห็นถึงความแตกต่างและความขัดแย้งมากขึ้น การก่อตัวขึ้นของกลุ่มลัทธิสุดโต่งจึงมีประเด็นที่สลับซับซ้อน ได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัยทั้งศาสนา ชาติพันธุ์ การเมือง

เพศสภาวะ และประเด็นความแตกต่างทางสำนักคิดต่าง ๆ ดังนั้นการทำความเข้าใจสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ของภูมิภาคนี้ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงประเด็นที่ทำให้เกิดกระแสสุดโต่งหรือกลุ่มหัวรุนแรง อันเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงต่อความมั่นคงของชาติ

โดยทั่วไปแล้ว เมื่อกล่าวถึงลัทธิสุดโต่ง คนทั่วไปมักจะนึกถึงการกระทำของชาวมุสลิมหรือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีต่อผู้นับถือศาสนาอื่น จนนำไปสู่กระแสเกลียดกลัวอิสลาม หรือ Islamophobia แต่ในความเป็นจริงแล้ว แนวคิดสุดโต่งก็พบในประเทศที่มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเช่นกัน โดยถูกเรียกว่า พุทธสุดโต่ง หรือ Buddhist Extremism ซึ่งประเทศหลักที่เกิดจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่ชาวพุทธกระทำต่อผู้ที่นับถือศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสนาอิสลาม ได้แก่ประเทศศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทย ดังเห็นได้จากเหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ เช่น การก่อการจลาจลในศรีลังกา ด้วยการเผาทำลายศาสนสถานของชาวมุสลิมในปี พ.ศ. 2555 หรือการเผาทำลายร้านค้าของชาวมุสลิมในปี พ.ศ. 2557 การออกกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงศาสนาในเมียนมาในปี พ.ศ. 2558 เป็นต้น แม้กระทั่งในประเทศไทยเอง ก็มีการแสดงออกที่สะท้อนลัทธิสุดโต่งด้วย เพียงแต่การกระทำเหล่านั้น รับรู้กันในวงจำกัด เช่นการประท้วงของคนบางกลุ่มในภาคอีสานเพื่อต่อต้านการสร้างมัสยิด เป็นต้น

บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปรากฏการณ์แนวคิดพุทธสุดโต่งในบริบทของประเทศศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทย ที่มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของคนในชาติ และเพื่อวิเคราะห์บทบาทของสื่อใหม่ต่อการแพร่กระจายของแนวคิดสุดโต่งในบริบทของประเทศศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทย ผ่านการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาเอกสารชั้นต้นที่สำคัญ ได้แก่สำรวจวรรณกรรม บทความวิจัย บทความวิชาการ รายงานข่าวจากสำนักข่าวทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมไปถึงบทวิเคราะห์สถานการณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดห้วงเวลาในการศึกษาระหว่าง

ปี พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2563 อันมีเป้าหมายในการศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อเท็จจริง รายละเอียดของปรากฏการณ์พุทธสุดโต่งใน 3 ประเทศ ที่มีนัยยะสำคัญต่อประเทศไทยและกลุ่มประเทศสมาชิกบิมสเทค ตามแนวทางของการวิจัยเพื่อการค้นหา (Exploratory Research) ที่จะทำให้มีข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยต่อยอด ในการสร้างความเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต แก่สาธารณะชนทั่วไป และเพื่อนำมาปรับใช้กับนโยบายของรัฐในอนาคต

เอกสารที่นำมาใช้ในการศึกษานั้น ต้องเป็นไปตามเกณฑ์การคัดเลือกอย่างน้อย 3 ข้อ ตามแนวทางของ Scott (1990 อ้างถึงใน Ahmed, 2010) ได้แก่ 1) ความจริง (Authenticity) 2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) และ 3) ความเป็นตัวแทน (Representativeness) และ 4) ความหมาย (Meaning) ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ตาม 1) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสื่อใหม่และสื่อสังคม ที่ Jenkins (2006) เสนอว่าสื่อสังคมเป็นสื่อที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม (Participatory Culture) ที่ให้อำนาจกับผู้ใช้สื่อสามารถผลิตเนื้อหาของตนเอง ทำให้ผู้ใช้สื่อเป็น “Produsers” (Bruns, 2005) รวมไปถึงแนวคิดเกี่ยวกับข่าวปลอม ของ Keener (2019) ที่อธิบายว่าข่าวปลอม (หรือข้อมูลผิดเพี้ยน) ใช้ประโยชน์จากอคติเดิมของผู้รับสาร หรือยืนยันความเชื่อเดิมของผู้รับสารผ่านการสื่อสารด้านความรู้สึกที่ส่งผ่านข้อมูลในข่าวปลอม และ 2) แนวคิดด้านจิตวิทยาของผู้รับสาร ได้แก่ แนวคิดความจริงเชิงอารมณ์ (Affective Facts) ของ Massumi (2010) กล่าวคือ คนเรารับรู้ว่าสิ่งใดถูกต้องหรือเป็นความจริง เพราะเรารู้สึกว่ามันเป็นความจริง รวมทั้งแนวคิดเศรษฐศาสตร์ของความสนใจ (Economics of Attention) ของ Richard Lanham (2007) ซึ่งอธิบายว่า การแลกเปลี่ยนในเชิงเศรษฐศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์และข้อมูล ไปสู่การแลกเปลี่ยนความสนใจ เพราะความสนใจ (หรือการต้องการเป็นที่สนใจ) เป็นสิ่งที่หายากในปัจจุบัน

บทความนี้แบ่งออกเป็น 9 ส่วน โดยในส่วนที่ 1 และ 2 เป็นการอธิบายถึงความหมายของพุทธสุดโต่งและรูปแบบของการใช้ความรุนแรงของกลุ่มพุทธสุดโต่ง

ในประเทศศรีลังกา เมียนมาและประเทศไทย ส่วนที่ 3 เป็นการให้รายละเอียดของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธสุดโต่งใน 3 ประเทศ ส่วนที่ 4 และ 5 เป็นการอธิบายรูปแบบของสื่อใหม่ที่ใช้ในการแพร่กระจายแนวคิดพุทธสุดโต่งและวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้สื่อสังคมมีบทบาทสำคัญในฐานะตัวกระจายข่าวปลอม ส่วนที่ 6 และ 7 เป็นการอธิบายถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดกระบวนการชาตินิยมทางศาสนากับปรากฏการณ์พุทธสุดโต่ง และชี้ให้เห็นว่าอคติและการแบ่งแยก เรา และ เขา จนนำไปสู่ความเป็นอื่น เป็นเหตุให้ลดทอนการยอมรับความแตกต่างของคนในสังคม อันนำไปสู่ความเป็นพุทธสุดโต่งและความพร้อมที่จะแพร่กระจายข้อมูลเท็จตามความเชื่อและ ความรู้สึกว่าจริง ของปัจเจกบุคคล ส่วนที่ 8 เป็นการเสนอแนะถึงแนวทางในการแก้ไขและป้องกันการแพร่กระจายแนวคิดพุทธสุดโต่ง และส่วนสุดท้ายคือบทสรุปของบทความวิจัย

ความหมายของสุดโต่ง

จรัล มะลูลีม (2559) นิยามความสุดโต่งไว้ว่า คือกระบวนการที่ปัจเจกบุคคลหรือชุมชนปฏิเสธระบบที่มีอยู่ และ/หรือหมดหวังกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านทางกฎหมาย และกลุ่มคนเหล่านั้นซึ่งเป็นคนส่วนน้อย มักคิดอยู่เสมอว่าจะใช้ความรุนแรงต่อต้านพลเรือนคนอื่น ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความโกรธเคืองของพวกเขา”

แต่ในกรณีของกลุ่มพุทธสุดโต่งนั้น กลับไม่ใช่เป็นการแสดงออกของคนส่วนน้อยในประเทศ ลัทธิพุทธสุดโต่ง เกิดขึ้นในประเทศที่มีผู้นับถือศาสนาพุทธเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ จากการทบทวนวรรณกรรมและรูปแบบการแสดงออกความรุนแรง ผู้วิจัยขอให้ความหมายของคำว่า พุทธสุดโต่ง ว่าเป็นการแสดงออกทั้งทางกายภาพ ความคิดและวาทกรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนบางกลุ่ม ในการต่อต้าน ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย เกลียดชัง ผู้ที่นับถือศาสนาอื่น รวมถึงปฏิเสธที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับค่านิยมและนโยบายของตน ซึ่งกลุ่มพุทธสุดโต่งในประเทศศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทยนั้น มีการใช้ความรุนแรงหรือต่อต้านชาวมุสลิม

หรือศาสนาอิสลามเป็นหลัก

สำหรับกระแสการแสดงออกถึงการต่อต้านและเกลียดชังชาวมุสลิมในช่วงหลัง 9/11 นี้ เป็นผลมาจากกระแสเกลียดกลัวอิสลาม หรือ Islamophobia ร่วมกับการเสนอข่าวของสื่อมวลชน เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงและผลกระทบของความรุนแรงของกลุ่มอิสลามสุดโต่ง ก็ยิ่งทำให้พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนบางกลุ่มแสดงออกถึงความเกลียดชังและต่อต้านชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในประเทศหรือชุมชนเดียวกัน ดังเช่นที่เกิดกับประเทศศรีลังกาและเมียนมา รวมถึงประเทศไทยในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ด้วย

แค่ไหนถึงสุดโต่ง : รูปแบบการใช้ความรุนแรง

จากการสำรวจรายงานข่าวและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงของกลุ่มชาวพุทธสุดโต่งในประเทศศรีลังกา เมียนมาและประเทศไทย เพื่อแสดงออกถึงความเกลียดชังและการต่อต้านผู้นับถือศาสนาอื่น ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มการใช้ความรุนแรงของกลุ่มพุทธสุดโต่งใน 3 รูปแบบ ได้แก่ ความรุนแรงเชิงกายภาพ เชิงแนวคิด และเชิงวาทกรรม ดังนี้

1) ความรุนแรงเชิงกายภาพ

ความรุนแรงเชิงกายภาพเป็นการแสดงออกที่เด่นชัดที่สุดในกลุ่มพุทธสุดโต่ง ไม่ว่าจะเป็นการเดินขบวนต่อต้านในชุมชนต่าง ๆ จนนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ทั้งการทำร้ายร่างกายชาวมุสลิม การเผาทำลายอาคารร้านค้า สถานที่ละหมาด ศาสนสถานของชาวมุสลิม การขับไล่ชาวมุสลิมโรฮิงญาในเมียนมา รวมไปถึงสงครามกลางเมืองระหว่างชาวพุทธสิงหลและชาวทมิฬที่นับถือศาสนาฮินดูในประเทศศรีลังกา

2) ความรุนแรงเชิงแนวคิด

กลุ่มพุทธสุดโต่งแสดงออกถึงความเกลียดชังและต่อต้านผู้ที่นับถือศาสนาอื่นผ่านทางแนวคิดต่าง ๆ เช่น การคว่ำบาตรชาวมุสลิมในศรีลังกา การรณรงค์ต่อต้าน

พิธีกรรมหรือแนวปฏิบัติของคนต่างศาสนา ตั้งแต่ การต่อต้านระบบอาหารฮาลาลของชาวพุทธสิงหลในศรีลังกา รวมทั้งการแต่งกายของชาวมุสลิม (Imtiyaz & Mohamed-Saleem, 2015)

การใช้ความรุนแรงเชิงแนวคิด ยังสะท้อนให้เห็นจากการผลักดันร่างกฎหมายโดยคณะกรรมการเพื่อปกป้องชาติและศาสนา หรือรู้จักกันในนาม มาบาธา (Ma Ba Tha) ในเมียนมา จำนวน 4 ฉบับ ได้แก่ (1) ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนศาสนา (2) ร่างกฎหมายคู่สมรส (3) ร่างกฎหมายการควบคุมประชากรและด้านสุขภาพ และ (4) ร่างกฎหมายการแต่งงานของหญิงชาวพุทธซึ่งรัฐสภาพม่าได้ผ่านกฎหมายเกี่ยวกับการแต่งงานของหญิงชาวพุทธ ซึ่งกำหนดให้หญิงชาวพุทธที่จะแต่งงานกับชายที่นับถือศาสนาอื่นจะต้องขออนุญาตจากผู้นำชุมชนก่อน (สำนักข่าวชายขอบ, 2558a; สำนักข่าวชายขอบ, 2558b; Taylor, 2018)

3) ความรุนแรงเชิงวาทกรรม

กลุ่มพุทธสุดโต่ง แสดงออกถึงความรุนแรงในเชิงวาทกรรมด้วยข้อความในหลายรูปแบบโดยเฉพาะผ่านการเทศนาและการสื่อสารในสื่อสังคม (Social Media) ต่าง ๆ ซึ่งความรุนแรงเชิงวาทกรรมที่พบจากการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ประกอบไปด้วย 4 รูปแบบดังนี้

3.1 การเลือกคำสั่งสอนทางศาสนาที่มีแนวคิดรุนแรง เพื่อนำมาแนวทางให้กับอุดมการณ์ชาตินิยมในกลุ่มของตนเอง ดังกรณีของประเทศศรีลังกา ที่ชาวสิงหลที่นับถือศาสนาพุทธมองว่า ตนเองเป็นศูนย์กลางของประเทศศรีลังกา นำไปสู่ความเป็นชาตินิยมที่กดขี่คนกลุ่มน้อยต่างศาสนา ซึ่งลัทธิชาตินิยมนี้ ก็ยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของนายมหินทา ราชาปักษา (Voice TV, 2556; Fowsar, 2014) หรือพระสงฆ์ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มมาบาธา ชาวพุทธสุดโต่งในเมียนมา โดยเฉพาะพระวีระธุ อาชินที่ใช้การเทศนาเป็นช่องทางการปลุกระดม สร้างความเกลียดชังด้านศาสนา และยั่วยุให้เกิดความรุนแรงและความแตกแยกในสังคม

การเคลื่อนไหวของกลุ่มพุทธสุดโต่ง ถือว่าการแสดงบทบาททางการเมืองในฐานะผู้ปกป้องศาสนาพุทธ (Guardians of Buddhism) ทั้งในศรีลังกา (Rajapaksha, n.d.) และเมียนมา ดังชื่อของกลุ่มมาบาธา ที่มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “คณะกรรมการเพื่อปกป้องชาติและศาสนา”

3.2 การกล่าวหาผู้นับถือศาสนาอื่นด้วยข้อมูลที่เป็นเท็จ จนไปสู่ความรุนแรงเชิงกายภาพ เช่น

- การพูดถึงศาสนาอิสลามว่าเป็นภัยคุกคามต่อการคงอยู่ของศาสนาพุทธในศรีลังกา โดยยกตัวอย่างกรณีของประเทศต่าง ๆ ไม่ว่า จะเป็นอัฟกานิสถาน ปากีสถาน มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ที่เคยเป็นประเทศพุทธมาก่อน แต่โดนอิสลาม “กลืนชาติ” ให้กลายเป็นชาติมุสลิมในปัจจุบัน (Voice TV, 2556; Fowsar, 2014)

- การกล่าวหาว่า ชาวมุสลิมเป็นผู้ก่อให้เกิดความหวาดกลัวและความรุนแรง (Muslims are the agents of fear and violence) โดยกลุ่ม Bodhu Bala Sena (BBS หรือ Buddhist Power Force หรือ The Army of Buddhist Power) และ Sinhala Ravaya ที่พยายามจุดประกายความกลัวในสังคมประเทศศรีลังกา โดยคนกลุ่มนี้ ต้องการรณรงค์เพื่อเรียกร้องหรือชักชวนให้เกิดการต่อต้านชาวมุสลิมที่คุกคามความเชื่อมั่นในอนาคตของชุมชน (soliciting a reaction from Muslims threatens the future of community trust) (Rajapaksha, n.d.)

- การใช้วาทกรรมที่ว่า ชาวพุทธเป็นเหยื่อ (Victims) ของอิสลาม โดยพระเอนดาร์ ซักกา บิวินธา พระสงฆ์ในกลุ่มมาบาธา ได้ยกตัวอย่างถึงสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอินเดีย ที่กลุ่มอิสลามผู้รุกรานบังคับให้คนเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้กลุ่มมาบาธาเห็นว่า การปราบปรามชาวโรฮิงญาด้วยการใช้ความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้อันยาวนานเพื่อขับไล่ชาวมุสลิมที่มารุกรานดินแดนชาวพุทธ (คีน, 2560)

- แนวคิดที่ว่า ชาวมุสลิมเป็นภัยคุกคามต่อประเทศชาติ ดังที่พระวีระธุ อาชิน ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ถ้าพวกเรา (ชาวพุทธ) อ่อนแอ ประเทศของเราก็จะกลายเป็นชาติ

มุสลิม (If we are weak, our land will become Muslim) (Fuller, 2013)

- กลุ่ม 969 กล่าวหาว่าพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy) นำโดยนางออง ซาน ซูจี ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านนั้น ถูกครอบครองโดยชาวมุสลิมและไม่สามารถเชื่อถืออีกต่อไปได้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประชาชนร้อยละ 90 ของประเทศเมียนมา เป็นชาวพุทธ และชาวมุสลิมก็ไม่มีตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งในรัฐสภาด้วย (Thompson, 2013)

- การกล่าวหาผู้ที่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างในช่วงสงครามเย็นในประเทศไทย ด้วยวาทกรรม “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป ของพระกิตติวุฒโฒ ก็นำไปสู่การใช้ความรุนแรง

3.3 การใช้คำต่าง ๆ เรียกผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ไม่ว่าจะเป็น ศัตรู ดังที่ชาวพุทธสุดโต่งในประเทศศรีลังกา เปลี่ยนถ่ายศัตรูเชิงสัญลักษณ์จากชาวทมิฬ ไปที่ชาวมุสลิม ในฐานะที่เป็น ศัตรูที่มาใหม่ (Rajapaksha, n.d.) หรือ ชาวมุสลิม คือ “คนนอก (Alien) รวมทั้งพูดถึงศาสนาอิสลาม ว่าคือ ผู้รุกราน (Taylor, 2018) หรือ ผู้บุกรุก (Invasive Islam) (Fuller, 2013)

3.4 การกล่าวอ้างเหตุผลที่มีพื้นฐานจากความเกลียดกลัวอิสลาม (Islamophobia) ซึ่งพบมากในประเทศไทย ดังกรณีของการต่อต้านการสร้างมัสยิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2559 จนถึงปี 2561 ทั้งในจังหวัดบึงกาฬ มุกดาหาร นครพนม สกลนคร และขอนแก่น โดยผู้ต่อต้านให้เหตุผลหนึ่ง ก็คือ การมีชุมชนคนมุสลิมอาศัยอยู่อาจทำให้เกิดการก่อการร้ายและสร้างความไม่สงบ เช่นเดียวกันกับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น (เดอะ อีสานเรคคอร์ด, 2018)

จะเห็นได้ว่ากลุ่มที่มีแนวคิดพุทธสุดโต่งนั้น เป็นการต่อต้านผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก พบได้ในประเทศที่มีชาวพุทธเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น ศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทย โดยการแสดงออกด้วยการทำร้ายร่างกายและทรัพย์สิน การต่อต้านแนวคิดหรือแนวปฏิบัติของผู้ต่างศาสนา รวมไปถึงการใช้วาท

กรรมที่รุนแรงกล่าวหาชาวมุสลิม เพื่อต่อต้าน ไม่ยอมรับ รวมไปถึงสร้างความเกลียดชังผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม

การสร้างความเกลียดชังด้วยการใช้วาทกรรมนี้ แม้ว่าดูเผิน ๆ แล้วเป็นประเด็นที่ไม่รุนแรง แต่กลับเป็นประเด็นที่จะต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากพระสงฆ์ โดยเฉพาะในประเทศศรีลังกาและเมียนมา เป็นกลุ่มคนได้รับการยอมรับและนับถือจากชาวพุทธ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้สูงที่กลุ่มชาวพุทธสุดโต่งจะเชื่อฟังและยอมรับแนวคิดของกลุ่มพระสงฆ์สุดโต่งจนนำไปสู่ความรุนแรงด้านอื่น รวมถึงการเติบโตของสื่อใหม่โดยเฉพาะสื่อสังคม (Social Media) ที่ช่วยแพร่กระจายแนวคิดสุดโต่งและการสร้างความเกลียดชังระหว่างคนต่างศาสนาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในประเทศไทยที่อาจจะไม่ค่อยมีการแสดงออกถึงความรุนแรงเชิงกายภาพ แต่ความรุนแรงผ่านวาทกรรมนี้มีอยู่ให้เห็นทั่วไป และกระตุ้นให้เกิดการแสดงออกถึงประทุษวาจา (Hate Speech) ต่อผู้นับถือศาสนาอิสลามได้อย่างง่ายดาย

กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธสุดโต่ง

จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบกลุ่มสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธสุดโต่งในประเทศศรีลังกา เมียนมาและประเทศไทย ดังนี้

1) ศรีลังกา

ประเทศศรีลังกา เป็นประเทศที่มีความเคลื่อนไหวของแนวคิดพุทธสุดโต่งอย่างชัดเจน โดยกลุ่มที่มีแนวคิดพุทธสุดโต่งที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ กลุ่ม Bodhu Bala Sena หรือ The Buddhist Power Force (บ้างก็แปลว่า The Army of Buddhist Power) ซึ่งเป็นองค์กรชาตินิยมชาวพุทธสิงหล ที่เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวและเผยแพร่แนวคิดพุทธสุดโต่งในศรีลังกา

กลุ่ม Bodhu Bala Sena หรือBBS เป็นกลุ่มคนที่เป็นเสียงส่วนน้อยในสังคม แต่ก็พยายามจุดประกายความกลัวในสังคม ด้วยการแพร่กระจายข้อความที่ว่า มุสลิม

เป็นผู้จุดประกายความกลัวและความรุนแรง (Rajapaksha, n.d.) โดยกลุ่ม BBS นี้เป็นผู้นำการชุมนุมในประเทศศรีลังกาอยู่บ่อยครั้ง

กลุ่ม BBS เป็นองค์กรชาตินิยมชาวพุทธสิงหล ก่อตั้งโดยกลุ่มพระสงฆ์ และมี Galagoda Aththe Gnanasara Thero เป็นเลขาธิการองค์กร โดยกลุ่ม BBS มีวิสัยทัศน์ (Vision) คือ การปกป้องพุทธศาสนาสำหรับคนรุ่นหลัง โดยระบุชัดในพันธกิจว่า กลุ่ม BBS เป็นการรวมกลุ่มของภิกษุ ภิกษุณี และพุทธศาสนิกชนทั้งชายและหญิง เพื่อเป็นแกนนำประเทศในการปกป้อง ป้องกันและธำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางสังคมของพุทธศาสนิกชนในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก (Bodu Bela Sena, 2019)

กลุ่ม BBS นี้เป็นกลุ่มที่แยกมาจากพรรคการเมือง Jathika Hela Urumaya (JHU) นอกจากนี้ พระ Galagoda Aththe Gnanasara Thero เอง ก็เคยเป็นผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตโคลัมโบ ในนามพรรค JHU อีกด้วย กลุ่ม BBS เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ในศรีลังกาในการแพร่กระจายแนวคิดพุทธสุดโต่งในประเทศ

เป้าหมายของกลุ่ม BBS ก็คือต้องการรณรงค์เพื่อเรียกร้องหรือชักชวนให้ชาวสิงหลต่อต้านชาวมุสลิม เพราะเห็นว่า ชาวมุสลิมนั้นคุกคามอนาคตของความเชื่อมั่นของชุมชน (threatens the future of community trust) จริง ๆ แล้ว กลุ่ม BBS นี้ ต่อต้านทั้งศาสนาคริสต์และอิสลาม แต่ในระยะหลัง ๆ หันมาเน้นการต่อต้านผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก และที่สำคัญกลุ่ม BBS นี้ต้องการให้รัฐบาลและประเทศศรีลังกาปฏิบัติเป็นพิเศษต่อผู้นับถือศาสนาพุทธ รวมทั้งยังกล่าวหารัฐบาลว่ามีการเลือกปฏิบัติเป็นพิเศษต่อชาวมุสลิม สิ่งที่กลุ่ม BBS ต้องการก็คือ ให้ประเทศศรีลังกาเป็นประเทศของชาวพุทธสิงหล ไม่ใช่ประเทศที่มีหลายเชื้อชาติหรือหลายศาสนา

Galagoda Aththe Gnanasara Thero เลขาธิการกลุ่ม BBS เคยให้สัมภาษณ์

ว่า รัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลที่จัดตั้งโดยชาวพุทธสิงหล ดังนั้น จึงต้องคงไว้ในฐานะชาวพุทธสิงหล ประเทศศรีลังกาก็ควรจะเป็นประเทศของชาวสิงหลและรัฐบาลชาวสิงหล ความเป็นประชาธิปไตยและการยอมรับความหลากหลาย (Pluralistic Values) จะทำลายชนชาติสิงหล (Al. Maeena, 2013)

อย่างไรก็ดี แนวคิดและการกระทำของกลุ่ม BBS ได้รับการประณาม และวิพากษ์วิจารณ์จากนักการเมืองที่มีชื่อเสียงจากทุกพรรคการเมือง ยกเว้นพรรค JHU ที่เป็นพรรคการเมืองที่มีแนวคิดชาตินิยม ที่ต้องการยกระดับศาสนาพุทธให้เป็นศาสนาประจำชาติ รวมถึงต่อต้านการมอบอำนาจให้กับคนกลุ่มน้อยในทุกรูปแบบ (Fowsar, 2014)

นอกจากนี้พระสงฆ์ในประเทศศรีลังกาเอง เช่น Anunayake Bellanwila Wimalaratana Thero ให้สัมภาษณ์ว่า แนวคิดของกลุ่ม BBS ไม่ได้สะท้อนแนวคิดหรือแนวทางชุมชนสงฆ์ทั้งหมดในศรีลังกา (DailyFT, 2013) รวมถึงสภาท้องถิ่นยังผ่านร่างกฎหมายต่อต้านกลุ่มสุดโต่งต่าง ๆ และควบคุม/ตรวจสอบกลุ่ม BBS ในจุดยืนต่อต้านมุสลิม

2) เมียนมา

พระภิกษุถือเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในความเคลื่อนไหวต่อต้านและขับไล่ชาวมุสลิมโรฮิงญา ซึ่งกลุ่มพระสงฆ์ที่มีบทบาทมากที่สุดคือกลุ่มมาบาธา (Ma Ba Tha) หรือ คณะกรรมการเพื่อป้องกันเชื้อชาติและศาสนา (Association for Protection of Race and Religion)

จากการสำรวจเอกสาร พบว่าต้นกำเนิดของกลุ่มมาบาธานั้น มีข้อมูลที่แตกต่างกัน บ้างก็ว่า กลุ่มมาบาธา กำเนิดมาจากกลุ่ม 969 ที่นำโดยพระวีระธู อาชิน และในปี พ.ศ. 2556 สมาชิกของกลุ่ม 969 ก็เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น คณะกรรมการเพื่อป้องกันเชื้อชาติและศาสนา (Association for Protection of Race and Religion) หรือเป็นที่รู้จักกันดีในนามกลุ่มมาบาธา (MOE MOE, 2018) ในขณะที่ข้อมูลบางแหล่ง ก็อธิบาย

ว่ากลุ่มมาบาธา ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ 2557 ในการประชุมพระสงฆ์ที่กรุงมัณฑะเลย์ โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องพุทธศาสนาสายเถรวาทในเมียนมา (Radio Free Asia, 2014; พชรพร พนมวัน ณ อยุธยา, 2560)

ในทัศนะของกลุ่มมาบาธา ความจริงเพียงอย่างเดียวก็คือชาวพุทธเป็นเหยื่อของอิสลาม พระเอนดาร์ ซักกา บิวินธา กล่าวว่า กลุ่มมาบาธาไม่มีปัญหาใด ๆ กับพลเมืองชาวมุสลิมที่เคารพกฎหมาย แต่ต้องไม่ลืมมองย้อนกลับไปถึงสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอินเดีย ที่กลุ่มอิสลามผู้รุกรานบังคับให้คนเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม ทำให้พระสงฆ์กลุ่มนี้เห็นว่า การปราบปรามชาวโรฮิงญาอย่างเหี้ยมโหดในตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้อันยาวนานเพื่อขับไล่ชาวมุสลิมที่มารุกรานดินแดนชาวพุทธ (คีน, 2017)

นอกจากการต่อต้านและขับไล่ชาวมุสลิมโรฮิงญาแล้ว กลุ่มมาบาธานี้ก็ยังประสบความสำเร็จอย่างสูงที่ทำให้ เต็ง เส่ง อดีตประธานาธิบดีเมียนมา ผ่านกฎหมายจำนวน 4 ฉบับเกี่ยวกับเชื้อชาติและศาสนา ได้แก่ กฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนศาสนาโดยต้องขออนุญาตจากทางการ กฎหมายการมีคู่สมรสเพียงคนเดียว กฎหมายการควบคุมประชากรและด้านสุขภาพ และกฎหมายการแต่งงานข้ามเชื้อชาติของหญิงชาวพุทธ ซึ่งกำหนดให้หญิงชาวพุทธที่จะแต่งงานกับชายที่นับถือศาสนาอื่นจะต้องขออนุญาตจากผู้นำชุมชนก่อน ซึ่งกฎหมายเหล่านี้มุ่งเป้าไปที่ชาวมุสลิมและศาสนาอิสลาม (MOE MOE, 2018)

ถึงแม้ว่าข้อมูลเกี่ยวกับการก่อตั้งกลุ่มมาบาธายังมีความสับสนและแตกต่างกัน แต่สิ่งที่แน่นอนสิ่งหนึ่งก็คือ กลุ่มมาบาธาและกลุ่ม 969 มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพราะพระวีระธุ อาชิน ผู้นำกลุ่ม 969 เข้าร่วมในการประชุมที่กรุงมัณฑะเลย์ด้วย นอกจากนี้ ในข่าวที่นำเสนอเกี่ยวกับความรุนแรงของกลุ่มพุทธสุดโต่งในเมียนมา มีทั้งกล่าวถึงกลุ่มมาบาธา และ/หรือกลุ่ม 969 ผ่านพระวีระธุ อาชิน ที่เป็นบุคคลหลักในความเคลื่อนไหวนี้ กลุ่ม 969 ซึ่งตามข้อมูลจากเว็บไซต์ของกลุ่ม 969 (www.969movement.org/what-is-969-movement/) ทางกลุ่มอ้างว่า

เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อธำรงรักษาวัฒนธรรมของชาวพุทธและศาสนาพุทธในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) ในประเทศเมียนมา โดย U Kyaw Lwin และในปัจจุบันมีพระวีระธุ อาชิน เป็นผู้นำกลุ่ม (ปัจจุบันนี้เว็บไซต์ดังกล่าวไม่สามารถเข้าถึงได้แล้ว)

ชื่อกลุ่ม 969 นั้นมีความหมายถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยตัวเลข 9 แรก คือคุณลักษณะ 9 ประการของพระพุทธเจ้า ตัวเลข 6 หมายถึงคุณลักษณะ 6 ประการของพระธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และตัวเลข 9 สุดท้าย หมายถึงคุณลักษณะ 9 ประการของพระสงฆ์ (Bookbinder, 2013) โดยหมายเลข 969 นี้ถือเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธเพิ่มเติมจากพระรัตนตรัยและธรรมจักร

การก่อตั้งกลุ่ม 969 ตามที่ระบุในเว็บไซต์ของกลุ่ม มาจากการ¬ขยายตัวของขบวนการใต้ดิน (subversive elements) ที่พยายามยับยั้งหรือหน่วงเหนี่ยวไม่ให้ชาวเมียนมาใช้ชีวิตตามหลักธรรมะ ดังนั้นกลุ่ม 969 จึงต้องการปรับเปลี่ยนสภาพความไม่พึงพอใจของพุทธศาสนิกชน และป้องกันไม่ให้ขบวนการดังกล่าวล้มล้างหรือทำลายวัฒนธรรมประเพณีของชาวเมียนมา

อย่างไรก็ตาม การกระทำของกลุ่ม 969 นั้นเป็นความเคลื่อนไหวเชิงชาตินิยมรณรงค์ให้ชาวเมียนมาต่อต้านชุมชนชาวมุสลิมรวมถึงธุรกิจของชาวมุสลิม ใช้ความรุนแรงเพื่อต่อต้านชาวมุสลิม โดยเฉพาะกลุ่มโรฮิงญาในเมียนมา โดยทางกลุ่ม 969 โจมตีว่าชาวมุสลิมเป็นชาวต่างชาติ เช่น การไม่ยอมรับว่าชาวโรฮิงญาหรือชาวมุสลิมมีมาแต่เดิมในเมียนมา แต่เป็นกลุ่มคนที่อังกฤษนำเข้ามาสมัยอาณานิคม และยังกล่าวหาอีกว่ากลุ่มชาวต่างชาติพวกนี้ได้ครอบงำเมียนมาในทางเศรษฐกิจและยังมีแผนที่จะครอบงำในทางวัฒนธรรมและการเมือง รวมทั้งมีแผนเอาศาสนาอิสลามมาแทนที่พุทธศาสนา หากชาวพุทธไม่ลุกขึ้นต่อต้านและจัดการกับชาวมุสลิม พม่าก็จะ สิ้นชาติและพุทธศาสนาก็จะดับสูญ (พชรพร พนมวัน ณ อยุธยา, 2560)

นอกจากนี้ กลุ่ม 969 ยังอ้างว่ากิจกรรมหรือการกระทำของกลุ่ม 969 นี้เป็น

ไปตามหลักการของพระพุทธเจ้าและศาสนาพุทธ โดยผู้นำกลุ่ม 969 พยายามที่จะป้องกันไม่ได้เกิดการใช้ความรุนแรง รวมถึงมีความอดทนอดกลั้น (Tolerant) และพร้อมที่จะมอบความเมตตา ความรัก ให้ที่พึ่งพิงกับผู้บริสุทธิ์ แต่ในขณะเดียวกัน ก็จะไม่อดทนต่ออาชญากรรม พฤติกรรมที่ผิดศีลธรรม การใช้ความรุนแรงกับกลุ่มทางศาสนา รวมไปถึงการกดขี่ต่อเพศหญิง

เป็นที่รู้กันดีว่าวาระซ่อนเร้นของกลุ่ม 969 ก็คือ ทางกลุ่มมองว่า ศาสนาอิสลามเป็นภัยคุกคามต่อประเทศเมียนมา ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจะต้องลุกขึ้นต่อสู้เพื่อปกป้องและรักษาวิถีชีวิตของตนเอง (Thompson, 2013)

ทางกลุ่ม 969 ยังอ้างอีกว่า ทางกลุ่มยอมรับต่อความหลากหลายทางศาสนาที่เป็นแนวปฏิบัติทั่วโลก แต่กลุ่ม 969 ยืนยันในสิทธิทางประชาธิปไตยของประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ ที่จะตัดสินใจถึงนโยบายที่เหมาะสมต่อประเทศชาติ กิจการทางศาสนาและสังคม

เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 กลุ่มมาบาธาถูกห้ามให้ดำเนินกิจกรรมใด ๆ และถูกสั่งให้ปลดป้ายชื่อกลุ่มออกจากสำนักงานทั่วประเทศ ทำให้กลุ่มมาบาธา เปลี่ยนชื่อเป็น มูลนิธิการกุศลพุทธธรรม (The Buddha Dhamma Charity Foundation) ซึ่ง Ashin Sopaka โฆษกของมูลนิธิ ยืนยันว่า จะยังคงดำเนินงานต่อไปเพื่อเชื้อชาติและศาสนาของชาวเมียนมา (Thompson, 2013) และก็ยังพบความเชื่อมโยงของมูลนิธินี้กับพระวีระธุ อาชิน ดังเห็นได้จากภาพของพระวีระธุ อาชินปรากฏทั่วไปในเว็บไซต์ รวมถึงชื่อเว็บไซต์ eng.wirathu.com อีกด้วย

แม้ว่ากลุ่มมาบาธาจะเปลี่ยนชื่อและรูปแบบการดำเนินงานเป็นเชิงการกุศลหรือมูลนิธิ แต่จากคำยืนยันของโฆษกของมูลนิธิที่กล่าวว่า มูลนิธิยังคงดำเนินงานเพื่อเชื้อชาติและศาสนาของชาวเมียนมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับพระ

วีระธุ อาชินยังคงมีบทบาทสำคัญในมูลนิธิใหม่นี้ ดังนั้นสังคมโลกยังคงต้องเฝ้าดูความเคลื่อนไหวของมูลนิธิการกุศลพุทธธรรมในการเผยแพร่แนวคิดพุทธสุด

โต่ง และความเคลื่อนไหวเชิงความรุนแรงต่อกลุ่มคนต่างเชื้อชาติหรือศาสนาอีกหรือไม่ในอนาคต

3) ประเทศไทย

ความเคลื่อนไหวที่สะท้อนแนวคิดพุทธสุดโต่งในประเทศไทยนั้น มีให้เห็นอยู่บ้างด้วยการแสดงออกเชิงวาทกรรม ทั้งการแสดงความคิดเห็นและการส่งต่อข้อมูลที่เป็นเท็จ หรือ Fake News ทางสื่อสังคม แต่ยังไม่มีเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความรุนแรงทางกายภาพดังเช่นในประเทศศรีลังกาหรือเมียนมา จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารต่าง ๆ พบว่า องค์กรที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในไทยที่มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดพุทธสุดโต่ง ประกอบไปด้วย 2 องค์กร คือ

3.1 องค์กรผู้นำพุทธโลก (พล.) หรือ World Alliance of Buddhist Leaders (WABL)

องค์กรนี้ก่อตั้งเดือนมกราคม พ.ศ. 2559 โดยมี นายแพทย์พรชัย พิญญพงษ์ ประธานองค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก เป็นประธานผู้ก่อตั้งองค์กรดังกล่าว เหตุที่องค์กรนี้มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดพุทธสุดโต่งก็คือ การจัดพิธีมอบรางวัล ผู้นำพุทธโลก และการสัมมนาทางวิกฤตพระพุทธศาสนาในเวทีโลก หรือ Crisis in the Buddhist World โดยกิจกรรมดังกล่าวเป็นการจัดร่วมกับองค์การยุวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (WFB) และเครือข่ายองค์กรพุทธนานาชาติ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559

องค์กรนี้ มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มมาบาธา เนื่องจากกลุ่มมาบาธาเคยได้รับรางวัล “ผู้นำพุทธโลก” โดยมีพระวีระธุ อาชิน และพระตัวแทนกลุ่มมาบาธา เข้าร่วมงานและรับโล่เกียรติคุณ ที่มีการสลักข้อความว่า “องค์กรเพื่อสันติภาพแห่งมะบ๊ะตั๊ะ” โดยเป็นการมอบรางวัลประเภทองค์กร ซึ่งมีสมเด็จพระพุฒาจารย์ กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร เป็นประธานมอบรางวัล และเชื่อว่า องค์กรผู้นำพุทธโลก มีความเกี่ยวพันกับวัดธรรมกาย

แต่ทางวัดธรรมกายออกมาปฏิเสธข้อมูลดังกล่าว (ประชาไท, 2559)

การมอบรางวัลนี้ ถูกมองว่าวัดบางแห่งและองค์กรทางศาสนาของไทย ไปรับรองการใช้ความรุนแรงในเมียนมา และ สมฤทธิ์ ลือชัย นักวิชาการอิสระด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และพุทธศาสนา วิเคราะห์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามผลักดันให้พุทธศาสนาถูกบัญญัติเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ ทั้ง ๆ ที่เรื่องรัฐและศาสนาควรแยกออกจากกัน (มติชน, 2559)

3.2 สมัชชาชาวพุทธประจำจังหวัด (มีการใช้ชื่อว่า สมัชชาชาวพุทธเพื่อความมั่นคงของชาติ จังหวัด)

ประเทศไทยได้มีการจัดตั้งสมัชชาชาวพุทธประจำจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. 2554 โดยสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ขอความร่วมมือจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา สภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในการจัดตั้งสมัชชาดังกล่าว เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา ในโอกาสวันมาฆบูชาปี ๒๕๕๔ เพื่อถวายเป็นพระราชสักการะและพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๘๔ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ เพื่อสร้างชาวพุทธยุคใหม่ ให้เป็นชาวพุทธที่แท้จริง เป็นชาวพุทธผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (RYT9.COM, 2555) อย่างไรก็ดี การค้นหาเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์กรนี้ ไม่ปรากฏข้อมูลเชิงเอกสารเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ พันธกิจหรือบทบาทหน้าที่ขององค์กรนี้แต่อย่างใด

ชื่อของสมัชชาชาวพุทธประจำจังหวัด จะปรากฏในรายงานข่าวต่าง ๆ ที่คัดค้านการสร้างมัสยิดในหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จังหวัดขอนแก่น โดยระบุถึงสาเหตุของการคัดค้านว่า เนื่องจากราษฎรในพื้นที่กังวลว่าการสร้างมัสยิดจะเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายและเหตุไม่สงบลักษณะเดียวกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (บ้านเมือง, 2560)

สื่อใหม่ (New Media) : สื่อหลักแพร่กระจายแนวคิดพุทธสุดโต่ง

การแสดงออกถึงความเกลียดชังและการต่อต้านผู้นับถือศาสนาอื่น ของชาวพุทธสุดโต่ง มีทั้งเชิงกายภาพ เชิงแนวคิดและเชิงวาทกรรม ซึ่งการแสดงออกเชิงวาทกรรมนี้ มีอยู่ให้เห็นโดยทั่วไป เนื่องจากการเติบโตของสื่อใหม่ (New Media) โดยเฉพาะสื่อสังคม (Social Media) ที่เป็นสื่อหลักในการช่วยแพร่กระจายแนวคิดสุดโต่ง สร้างความเกลียดชังระหว่างคนต่างศาสนา รวมถึงกระตุ้นให้เกิดการแสดงออกถึงประทุษวาจา (Hate Speech) และอาจนำไปสู่การรวมตัวเพื่อการแสดงความรุนแรงเชิงกายภาพต่อผู้นับถือศาสนาอิสลามได้อย่างง่ายดาย

ผลการทบทวนเอกสารพบว่า สื่อใหม่ที่เป็นช่องทางหลักของการแพร่กระจายแนวคิดพุทธสุดโต่ง ในประเทศศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทย มี 2 ช่องทางหลัก คือ เว็บไซต์ และ สื่อสังคม

1) เว็บไซต์ (Website)

กลุ่ม Bodu Bala Sena (BBS / Buddhist Power Force หรือ The Army of Buddhist Power) ของประเทศศรีลังกา และ กลุ่ม 969 ของประเทศเมียนมา มีเว็บไซต์ที่สามารถค้นหาได้จาก google โดยกลุ่ม BBS เข้าถึงได้จาก www.bodubalasena.org ซึ่งมีข้อมูลทั้งข่าวประชาสัมพันธ์ ข้อมูลเกี่ยวกับการประชุม กิจกรรมต่าง ๆ และรายการธรรมะ รวมถึงการสมัครเข้าร่วมกลุ่มและข้อมูลบัญชีธนาคารสำหรับการบริจาคเงินสนับสนุนกลุ่ม BBS อย่างไรก็ดี ข้อมูลส่วนใหญ่ทั้งข้อความและคลิปวิดีโอเป็นภาษาสิงหล แทบจะไม่มีภาษาอังกฤษเลย แต่ทั้งข่าวและคลิปวิดีโอนั้น สามารถแบ่งปัน (Share) ไปยังสื่อสังคมอย่างเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์และพินเทอร์เรสได้

สำหรับเว็บไซต์ของกลุ่ม 969 สามารถเข้าถึงได้จาก www.969movement.org โดยที่มีข้อมูลภาษาอังกฤษแบบกระชับเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มของตนเอง อย่างไรก็ดี เว็บไซต์นี้ไม่สามารถเข้าถึงได้อีกตั้งช่วงกลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2562

ส่วนกลุ่มมาบาธา หลังจากที่ถูกห้ามให้ดำเนินกิจกรรมใด ๆ และถูกปลดป้ายชื่อกลุ่มออกจากสำนักงานทั่วประเทศ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 ทางกลุ่มได้เปลี่ยนชื่อไปเป็น มูลนิธิการกุศลพุทธธรรม (The Buddha Dhamma Charity Foundation) (MOE MOE, 2018) และเมื่อค้นหาข้อมูลด้วย The Buddha Dhamma Charity Foundation ผลการค้นหาจาก google search จะนำไปสู่เว็บไซต์ https://www.eng.wirathu.com จากข้อมูลในเว็บไซต์ของ มูลนิธิการกุศลพุทธธรรม พบว่า เป็นข้อมูลและข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมบริจาคเงินเพื่อการกุศลต่าง ๆ โดยโครงการที่องค์กรดูแล ประกอบไปด้วย โครงการให้การศึกษาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย กลุ่มบริจาคเลือด คณะกรรมการช่วยเหลือแรงงานชาวเมียนมา รวมไปถึงโรงเรียนสอนศาสนา และยังพบภาพของพระวีระธุ อาชินปรากฏทั่วไปในเว็บไซต์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของมูลนิธิฯ กับผู้นำกลุ่มมาบาธาที่มีแนวคิดโจมตีชาวมุสลิมในเมียนมา

ในประเทศไทย ก็มีเว็บไซต์ของกลุ่มที่มีแนวคิดพุทธสุดโต่ง คือ http://www.bknomasjid.com หรือ www.isannomasjid.com ซึ่งปัจจุบันนี้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้แล้ว ซึ่งไม่มีข้อมูลปรากฏถึงเหตุของการถูกปิดเว็บไซต์นี้

2) สื่อสังคม (Social Media)

สื่อสังคม ถือว่าเป็นสื่อที่พระสงฆ์และกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธสุดโต่ง เลือกใช้เป็นช่องทางหลักในการกระจายข้อมูลข่าวสาร และสื่อสารกับกลุ่มคนที่มีแนวคิดเดียวกันทั้งในและต่างประเทศได้ ดังเช่นกรณีของกลุ่ม BBS ใช้สื่อสังคมสื่อสารกับชาวศรีลังกาที่อยู่ต่างประเทศ เพื่อให้มาสนับสนุนการรณรงค์ของ BBS (Rajapaksha, n.d.)

ด้านพระวีระธุ อาชิน ผู้นำกลุ่มมาบาธา ใช้เฟซบุ๊กในการโจมตีมุสลิม เผยแพร่ข้อความที่เต็มไปด้วยความเกลียดชังต่อมุสลิมโดยเฉพาะชาวมุสลิมโรฮิงญา โดยเฟซบุ๊กของพระวีระธุมีผู้ติดตามมากว่าแสนคน แม้ว่าจะได้รับเสียงประณามจากนานาประเทศ แต่ชาวพม่าชาตินิยมบนโลกออนไลน์กลับแสดงความชื่นชม แต่เมื่อ

ปลายเดือนมกราคม พ.ศ. 2561 โฆษกของเฟซบุ๊กชี้แจงว่า ทางเฟซบุ๊กได้ปิดเพจของพระวีระธุตั้งแต่ช่วงปลายเดือนมกราคม ตามนโยบายมาตรฐานของชุมชน (Community) ของเฟซบุ๊ก อย่างไรก็ดี นายเทย์ เซย์ วิน นักเคลื่อนไหวชาวพม่า ให้ความเห็นว่า การปิดเพจก็ยังไม่ใช่วิธีแก้ไขปัญหา เพราะแม้ว่าจะปิดเพจไปแล้วแต่ยังมีวิดีโอและคำเทศน์ที่เต็มไปด้วยความเกลียดชังที่ยังอยู่บนเฟซบุ๊กของผู้อื่น (รวมถึงยูทูป) และลูกศิษย์ของเขาจะเผยแพร่ต่อไป (ข่าวสด, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

ส่วนในประเทศไทยนั้น ก็มีพระสงฆ์บางรูปใช้เฟซบุ๊กเป็นสื่อในการสร้างความเกลียดชังผู้นับถือศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสนาอิสลาม เช่น พระมหาอภิชาติ ปุณฺณจนฺโท ที่ใช้เฟซบุ๊กของเขาเรียกร้องให้ผู้ติดตามเผามัสยิด 1 แห่ง เมื่อพระสงฆ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เสียชีวิต 1 รูป ซึ่งต่อมา เขาก็ถูกจับสึกในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2558 (ประชาไท, 2558; ข่าวสด, 20 กันยายน 2560)

นอกจากนี้ ความเคลื่อนไหวที่สะท้อนแนวคิดพุทธสุดโต่งในประเทศไทยนั้น มีให้เห็นอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความรุนแรงทางกายภาพดังเช่นในประเทศศรีลังกาหรือเมียนมา จะมีแต่การแสดงออกเชิงวาทกรรม ทั้งการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กแฟนเพจที่แสดงออกถึงการต่อต้านผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่น เพจเหนืออีสานไม่เอามัสยิด (@IsanNomasjid) โดยมีผู้กดชื่นชอบ (Like) และติดตาม (Follow) มากขึ้นเรื่อย ๆ ดังเห็นได้จากข้อมูล วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2562 มีผู้กดชื่นชอบ 17,697 คน และติดตาม 26,195 คน และเพิ่มเป็น 23,938 คน และ 44,957 คน ตามลำดับ เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2565 นอกจากนี้ยังพบการสื่อสารและการแสดงความคิดเห็นผ่านแอพพลิเคชั่นไลน์ (LINE) รวมถึงเว็บบอร์ดพันทิพที่ต่อต้านการสร้างมัสยิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) รวมทั้งการปลุกกระแสที่มองว่าชาวมุสลิมหรือศาสนาอิสลามเป็นภัยคุกคามต่อวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในชุมชนอีกด้วย โดยเฉพาะข่าวปลอมหรือข้อความที่เป็นเท็จต่าง ๆ ที่ถูกส่งต่อผ่านแอพพลิเคชั่นไลน์มีจำนวนมาก โดยผู้รับข้อความจำนวนมากพร้อมจะส่งต่อข้อมูลอันเป็นเท็จโดยปราศจากการตรวจสอบแหล่งที่มาหรือข้อเท็จจริงใด ๆ ก่อนส่งต่อไปยังเครือข่ายของตน

สื่อสังคม : ตัวกระจายข่าวปลอม (Fake News)

สื่อสังคม (Social Media) เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมและผู้คนทั่วโลกก็ใช้เวลากับสื่อสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละวัน ดังจะเห็นได้จากรายงาน Digital 2022 Global Overview Report โดย Kepios (Kemp, 26 January 2022) ที่พบว่า ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 มีจำนวนผู้ใช้สื่อสังคมทั่วโลกถึง 4.62 พันล้านคน คิดเป็นร้อยละ 58.4 ของประชากรโลก เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้วร้อยละ 10 และมีผู้ใช้สื่อสังคมรายใหม่ถึง 424 ล้านคนในปี พ.ศ. 2564 นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ใช้สื่อสังคมจะใช้เวลาเฉลี่ยวันละ 2 ชั่วโมง 27 นาทีในการเข้าถึงสื่อสังคม

เป็นที่รู้กันดีแล้วว่า สื่อสังคมไม่ใช่สื่อที่ใช้เฉพาะในกลุ่มเด็กหรือเยาวชนคนรุ่นใหม่อีกต่อไป แต่ทุกวันนี้ สื่อสังคมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้คนทั่วไปดังจะเห็นได้จากสถิติการเข้าถึงสื่อสังคมของคนทั่วโลก (Kemp, อ้างแล้ว) ส่งผลให้สื่อสังคมมีอิทธิพลต่อวิธีการและรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ที่ผู้คนมีต่อเพื่อน ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และการเมือง

ความนิยมและความง่ายในการเข้าถึงสื่อสังคม จึงทำให้สื่อสังคมเป็นช่องทางที่สำคัญในการแพร่กระจายข้อมูล ข่าวสารในกลุ่มพุทธสุดโต่ง เพราะเป็นสื่อที่ผู้ส่งสารสามารถสื่อสารกับผู้รับสารได้โดยตรง และเป็นที่สื่อทุกคนสามารถเป็นผู้ส่งสารได้ ดังนั้นการใช้สื่อสังคม ก็จะนำไปสู่การเผยแพร่ข้อมูลที่ผิด ๆ จนกลายเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) ได้

การแพร่กระจายของข่าวปลอมยังสามารถอธิบายด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และสื่อสังคม เพื่อให้เห็นเหตุปัจจัยอื่นที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มพุทธสุดโต่งแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วและง่ายดาย โดยสามารถสรุปได้เป็น 3 ปัจจัย ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อ

ในอดีต สื่อ (Media) ถูกจำกัดอยู่ในวงแคบ ผู้ที่เข้าถึงสื่อได้มีเฉพาะสื่อมวลชนที่มีอำนาจในการผลิต คัดเลือกและส่งต่อเนื้อหาผ่านสื่อไปยังผู้รับสาร การสื่อสารส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารทางเดียว การเกิดขึ้นของสื่อสังคมทำให้ภูมิทัศน์ของสื่อเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือสื่อสังคมเป็นสื่อที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม (Participatory Culture) ที่ให้อำนาจกับผู้ใช้สื่อสามารถผลิตเนื้อหาของตนเอง (Jenkins, 2006) ทำให้ผู้ใช้สื่อเป็น Produsers (Bruns, 2005) ซึ่งเป็นคำผสมของคำว่า Producer ที่หมายถึงผู้ผลิต และ User ที่หมายถึงผู้ใช้ กล่าวคือ ผู้ใช้งานสื่อสังคมนั้น เป็นได้ทั้งผู้ผลิตและเผยแพร่สื่อ และเป็นผู้รับสื่อในคน ๆ เดียวกัน

ดังนั้น เนื้อหาหรือข้อมูลที่ส่งต่อกันผ่านสื่อสังคมสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ตามคำนิยามของ Hinton & Hjorth (2013, 55) ได้แก่ เนื้อหาหรือข้อมูลที่ผู้ใช้สื่อเป็นผู้ผลิตขึ้นเองแล้วส่งต่อให้กับผู้อื่นในเครือข่ายของตน เรียกว่า User Created Content หรือ UCC แต่ถ้าเนื้อหาหรือข้อมูลนั้นเป็นเนื้อหาที่ผู้อื่นสร้างขึ้น แต่ผู้ใช้สื่อสังคมทำหน้าที่เผยแพร่หรือส่งต่อเนื้อหานั้น เรียกว่า User Generated Content หรือ UGC จากการที่สื่อสังคมเป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้ผู้คนทั่วไปสามารถเผยแพร่เนื้อหาหรือข้อมูลได้โดยง่าย จึงทำให้บริบทในการกระจายข้อมูลและการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือแนวคิดต่าง ๆ นั้นเปลี่ยนแปลงไป เพราะปัจเจกบุคคลทั่วไปสามารถสร้างเนื้อหาทั้งในรูปแบบของ UCC และ UGC ได้ด้วยตนเอง และยิ่งการพัฒนาเครื่องมือสื่อสารรวมไปถึงแอพพลิเคชั่นต่าง ๆ ก็ยิ่งทำให้การสร้างเนื้อหาที่เป็นข้อมูลเท็จเป็นไปอย่างง่ายดายและรวดเร็วกว่าเดิม

ความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือและคุณภาพของข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอ เป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญของสื่อสังคม เพราะความสะดวกในการผลิตและส่งต่อเนื้อหาทางสื่อสังคม จึงทำให้ผู้ใช้ที่เป็นใครก็ได้สามารถสื่อสารเนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่ตนเองเข้าใจและสนใจไปยังสาธารณชน โดยที่ไม่ต้องเปิดเผยตัวตนที่แท้จริง ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิด จนนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่าง ๆ ดังเช่นกรณีของพระวีระธุ อาชินที่ใช้เฟซบุ๊กในการเผยแพร่คำเทศน์ที่กระตุ้นความเกลียดชังและการ

ใช้ความรุนแรงกับชาวมุสลิมโดยเฉพาะชาวโรฮิงญาในเมียนมา (Fuller, 2013) แม้ว่าเฟซบุ๊กของพระวีระธุ อาชิน จะถูกปิดไปแล้วเมื่อปลายเดือนมกราคม พ.ศ. 2561 แต่ก็ยังมีวิดีโอและคำเทศน์ที่เต็มไปด้วยความเกลียดชังที่ยังอยู่บนเฟซบุ๊ก (รวมถึงยูทูป) และลูกศิษย์ของเขาจะเผยแพร่ต่อไป (ข่าวสด, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

2) ข้อมูลข่าวสารที่สอดคล้องกับอคติหรือความเชื่อเดิมของผู้รับสาร

Keener (2019) อธิบายว่าข่าวปลอม (หรือข้อมูลผิดเพี้ยน) สามารถหลอกลวงผู้คนได้ และถูกส่งต่อกันจนกลายเป็นไวรัล (Viral) ในสังคม ก็ข่าวเหล่านั้นใช้ประโยชน์จากอคติเดิมของผู้รับสาร หรือยืนยันความเชื่อเดิมของผู้รับสารผ่านการสื่อสารด้านความรู้สึกที่ส่งผ่านข้อมูลในข่าวปลอม ไม่ว่าจะเป็น ความกลัว ความกังวลใจ รวมไปถึงความหวังของผู้รับสาร ประกอบกับความไม่สนใจหรือไม่ใส่ใจในรายละเอียดของเรื่อง ๆ นั้นของปัจเจกบุคคล จึงทำให้ข่าวปลอมสามารถชี้นำผู้คนไปในทางที่ผิดได้โดยชอบธรรมและง่ายดาย นอกจากนี้อารมณ์หรือความรู้สึก (Affect) มีบทบาทสำคัญในเนื้อหาของข่าวปลอม เพราะอารมณ์หรือความรู้สึกของแต่ละปัจเจกบุคคลจะทำหน้าที่ยืนยันความโน้มเอียงที่มีอยู่เดิม รวมไปถึงการโต้ตอบกับภัยคุกคามที่เรารับรู้ ที่ถูกนำเสนอผ่านข่าวปลอมอีกด้วย

การที่ปัจเจกบุคคลตอบสนองต่อข่าวปลอม เพราะรู้สึกว่าข่าวปลอมนั้นถูกต้องหรือเป็นความจริง (Affective Realities) ซึ่งสามารถอธิบายได้จากแนวคิดความจริงเชิงอารมณ์ (Affective Facts) ของ Massumi (2010) กล่าวคือ คนเรารับรู้ว่าสิ่งใดถูกต้องหรือเป็นความจริง เพราะเรารู้สึกว่ามันเป็นความจริง ดังนั้นเมื่อปัจเจกบุคคลรับข่าวสารมาแล้ว “ความรู้สึกว่าจริงที่มีต่อข่าวปลอมก็จะเป็นอุปสรรคไม่ให้เกิดการตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะเชื่อในข่าวปลอม หรือส่งต่อข่าวปลอมให้กับบุคคลต่าง ๆ ในเครือข่ายของตน ดังเช่น การแชร์ภาพและข้อความในสื่อสังคมเกี่ยวกับการใช้ภาพชายและหญิงชาวมุสลิมเป็นภาพประกอบพยัญชนะ ศ และ ญ หญิงในหนังสือแบบเรียนภาษาไทย (สปริงนิวส์, 15 มิถุนายน 2562) หรือ การแชร์ภาพจดหมาย

ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ระบุว่า ด่วนที่สุด พร้อมกับข้อความที่อ้างว่า กระทรวงฯ บรรจุวิชาศาสนาอิสลามให้เด็กไทยชาวพุทธเรียนทั่วประเทศ (ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย, 3 พฤศจิกายน 2562) ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้ถูกส่งต่อในสื่อสังคมจนกลายเป็นกระแสในประเทศไทย นั่นเป็นเพราะเนื้อหานั้นกระทบกับความกังวลใจและความกลัวของผู้รับสารกลุ่มหนึ่ง ข้อความเหล่านี้ไปยืนยันอคติเดิมที่มีต่อผู้นับถือศาสนาอิสลาม จนทำให้รู้สึกว่าข้อมูลที่ตนได้รับนั้นถูกต้องและเป็นความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีภาพจดหมายที่มีตราครุฑจากกระทรวงศึกษาธิการประกอบ ก็ยิ่งมั่นใจถึงความถูกต้องของข้อความนั้น ๆ โดยไม่ได้ตรวจสอบหรืออ่านข้อความในจดหมายฉบับนั้น ที่ระบุชัดเจนว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำรวจโรงเรียนที่เปิดสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อเตรียมจัดสรรงบประมาณค่าตอบแทนผู้สอน โดยไม่มีเนื้อหาใด ๆ ในจดหมายฉบับนั้นระบุว่าเป็นการบังคับให้ทุกโรงเรียนมีการสอนวิชาอิสลามศึกษาแต่อย่างใด

การส่งต่อข่าวปลอมหรือข้อมูลเท็จผ่านสื่อสังคมไปยังเครือข่ายของตนเอง เพื่อต้องการเรียกร้องความสนใจด้วยการได้รับการกดชื่นชอบ (Like) ส่งต่อ (Share) หรือข้อความคอมเม้นท์ (Comment) ในสื่อสังคมของปัจเจกบุคคล นั่นเป็นเพราะผู้สร้างข่าวปลอมและปัจเจกบุคคลทั่วไป ต่างก็ต้องการเป็นที่สนใจหรือได้รับความสนใจจากสังคมหรือคนในเครือข่ายของตน เนื่องจากสังคมไทยและสังคมโลกอยู่ในยุคที่ให้ความสำคัญกับ ความสนใจ ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์ ของความสนใจ (Economics of Attention) ของ Richard Lanham (2007) ซึ่งอธิบายว่า การแลกเปลี่ยนในเชิงเศรษฐศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว จากเดิมที่ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์และข้อมูล ไปสู่การแลกเปลี่ยนของความสนใจ หรือการสร้างความสนใจที่จะนำไปสู่การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากปัจจุบันนี้ ข้อมูลข่าวสารมีมากมาย แต่ความสนใจ (หรือการต้องการเป็นที่สนใจ) กลายเป็นสิ่งที่หายาก ดังนั้น ข้อมูลในข่าวปลอมจึงสามารถเรียกความสนใจจากปัจเจกบุคคลได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวปลอมในสื่อสังคม ซึ่งเป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารเลือกรับสารตามความสนใจ ก็ยิ่ง

จะรับข่าวสารที่ไปยืนยันความเชื่อหรืออคติเดิมที่เคยมีอยู่ของปัจเจกบุคคล

3) พัฒนาการด้านเทคโนโลยีของสื่อดิจิทัล

เมื่อปัจเจกบุคคลเปิดรับข้อมูลข่าวสารที่ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกับความเชื่อหรืออคติเดิมบ่อย ๆ แล้ว ก็จะเกิดภาวะตัวกรองฟองสบู่ (Filter Bubbles) ที่อัลกอริทึม (Algorithm) หรือระบบการทำงานของสื่อสังคมก็จะคัดกรองเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่คล้าย ๆ กันมาแสดงผลให้ปัจเจกบุคคลมองเห็นหรือได้รับข้อมูลข่าวสารที่ยืนยันความคิดเห็นของพวกเขา และตัวกรองฟองสบู่นี้ก็จะยิ่งลดโอกาสที่จะเห็นหรือได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงข้ามกับความคิดเห็นของพวกเขาเช่นกัน (Pariser, 2012) การพัฒนาด้านเทคโนโลยีของสื่อสังคม ที่ต้องการคัดกรองเฉพาะข้อมูลที่ปัจเจกบุคคลสนใจหรือน่าจะสนใจ ยังทำให้เกิดภาวะห้องแห่งเสียงสะท้อน (Echo Chamber) เพราะปัจเจกบุคคลมองเห็นและรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่สอดคล้องกับความคิดของตน ทำให้ตัดสินไปว่าความเชื่อของตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือเป็นความจริงเพียงหนึ่งเดียว จนไม่คิดที่จะตั้งคำถามกับความเชื่อหรือข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ และไม่ตระหนักว่า อาจจะมีหรือยังมีชุดความคิดอื่นที่แตกต่างจากตนอยู่ในสังคมนี้

การเติบโตของการใช้งานสื่อสังคม จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการสร้างกระแสพุทธสุดโต่ง รวมไปถึงการขยายผลแนวคิดนี้ ทำให้เกิดการนัดหมายรวมตัวและนำไปสู่ความรุนแรงเชิงกายภาพ หรือ การแสดงความคิดเห็นบนพื้นฐานของข้อมูลที่มีน้อยนิด หรือความเข้าใจในโลกที่มีน้อยนิด จนนำไปสู่ความรุนแรงเชิงวาทกรรมและประทุษวาจา (Hate Speech) ด้วย

การแสดงออกถึงความรุนแรงเชิงวาทกรรมในกลุ่มชาวพุทธสุดโต่ง หรือกลุ่มคนทั่วไปที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนต่างศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธและอิสลาม เกิดจากความสามารถในการเข้าถึงและแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคม โดยไม่ต้องเปิดเผยตัวตนที่แท้จริง และบางครั้งข้อมูลหรือความคิดเห็นอาจจะไม่ใช่ข้อเท็จจริง แต่เป็นการยุยงปลุกปั่นกันในสื่อสังคม ดังที่ตัวแทนชาวพุทธใน 3 จังหวัดชายแดน

ภาคใต้ให้ความเห็น (ทีมข่าวอิศรา, 21 พฤษภาคม 2559) หรือที่ สารธรรม (2560) เขียนบล็อกส่วนตัว เผยแพร่เนื้อหาที่เป็นความคิดเห็นของชาวมุสลิมที่ต่อต้านการสร้างพุทธมณฑลที่ปัตตานี และความไม่พอใจที่มีการคัดค้านการสร้างมัสยิดที่มุกดาหาร มาเผยแพร่และเปรียบเทียบ เพื่อกระตุ้นให้ชาวพุทธเกิดความไม่พอใจ และนำไปสู่การแสดงออกถึงความรุนแรงทางวาทกรรมต่อต้านชาวมุสลิม

พุทธสุดโต่ง : ศาสนาหรือชาตินิยม

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งสันติ เหตุใดจึงใช้ความรุนแรงหรือมีแนวคิดแบบสุดโต่งได้ นอกจากนี้ หากผู้นับถือศาสนาพุทธหรืออิสลามกระทำรุนแรง จะถูกเรียกว่าเป็นกลุ่มพุทธสุดโต่งหรืออิสลามสุดโต่ง แต่เหตุใดจึงไม่มีใครกล่าวถึงกระทำรุนแรงของผู้นับถือศาสนาคริสต์ที่มีต่อผู้นับถือศาสนาอื่นว่าเป็นคริสต์สุดโต่งบ้าง

ข้อสงสัยนี้ นำผู้วิจัยไปสู่คำถามว่าการกระทำรุนแรงหรือสุดโต่งถูกทำให้เกี่ยวโยงกับศาสนาได้อย่างไร เมื่อย้อนกลับไปทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดพุทธสุดโต่งในมุมมองของประวัติศาสตร์และการเมืองของประเทศศรีลังกาและเมียนมาจากเอกสารต่าง ๆ จนนำไปสู่ข้อเสนอสำคัญประการหนึ่งนั่นคือ การแสดงความรุนแรงของชาวพุทธในศรีลังกาหรือเมียนมานั้น คือการแสดงออกทางแนวคิดชาตินิยม (Nationalism) ของคนในประเทศ มากกว่าที่จะเป็นการแสดงออกถึงความรุนแรงทางแนวคิดเชิงศาสนา ดังคำอธิบายต่อไปนี้

1) พุทธศาสนาถูกใช้เป็นคำจำกัดความอัตลักษณ์ของประเทศหลังรับเอกราช

ความคล้ายคลึงกันประการหนึ่งของประเทศศรีลังกาและเมียนมา คือทั้งสองประเทศเคยเป็นเมืองขึ้นของสหราชอาณาจักรมาก่อน เมื่อทั้งสองประเทศได้รับเอกราช ก็มีความพยายามในการสร้างและ/หรือฟื้นฟูอัตลักษณ์ของประเทศหรือคนในประเทศของตนเอง โดยการนำพุทธศาสนา (หรือความเป็นพุทธ) มาเป็นสัญลักษณ์และคำจำกัดความอัตลักษณ์ของความเป็นชาติ เกิดการผูกรัฐชาติเข้ากับศาสนา กลุ่มคนที่สนับสนุนแนวคิดนี้ ถูกเรียกว่าพุทธขวาจัด และเมื่อกลุ่ม

คนกลุ่มนี้มีอำนาจในการปกครอง ก็ย่อมกระทบกับพื้นที่ทั้งทางกายภาพ ทางความคิดและการเมืองของผู้ที่มีความเชื่อที่แตกต่าง จนอาจนำไปสู่การล่วงละเมิดสิทธิในที่สุด (พชรพร พนมวัน ณ อยุธยา, 13 สิงหาคม 2560)

2) พุทธศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมือง

สิ่งที่เป็นผลต่อเนื่องจากการนำพุทธศาสนามาใช้จำกัดความของอัตลักษณ์ของความเป็นชาติ ก็คือพุทธศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของนักการเมืองของทั้งประเทศศรีลังกาและเมียนมาเพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง ดังจะเห็นได้จากสองเหตุการณ์สำคัญของประเทศศรีลังกาและเมียนมาที่นำพุทธศาสนามาเกี่ยวข้องกับนโยบายในการหาเสียง เชิดชูพุทธศาสนาเหนือศาสนาอื่นในชาติ จนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนต่างศาสนาและกระแสชาตินิยม

นายโซโลมอน บันดาไนยเก นักการเมืองคนสำคัญของประเทศศรีลังกาเปลี่ยนการนับถือศาสนาจากศาสนาคริสต์มาเป็นศาสนาพุทธเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากชาวพุทธในศรีลังกา และใช้วาระพุทธชยันตีหรือกึ่งพุทธกาลในปี ค.ศ. 1956 (พ.ศ. 2499) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีพลังในการกำหนดการเมืองพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือทางการเมือง จนทำให้ก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศศรีลังกาได้ หลังจากนั้นจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรม กู้ความรุ่งเรืองของพุทธศาสนา ปรับปรุงโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งคณะกรรมการพุทธศาสนา ยกระดับวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัย รวมไปถึงความพยายามในการออกกฎหมายกำหนดให้ภาษาสิงหลเป็นภาษาราชการ สิ่งเหล่านี้เป็นจุดสำคัญของการเมืองพุทธศาสนาที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวสิงหลและชาวทมิฬ รวมไปถึงลัทธิชาตินิยมด้วย (ปรีดี หงษ์สต้น, 2562)

นอกจากนี้ วาระพุทธชยันตีก็ยังมีบทบาทสำคัญในประเทศเมียนมาเช่นกัน โดย อู นุ (รัฐมนตรีคนแรกของพม่า 3 สมัย) ใช้ศาสนาให้เป็นเครื่องมือเพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง ด้วยการชูประเด็นให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แม้ว่าความ

พยายามนี้จะถูกคัดค้านจากหลายฝ่าย รวมทั้งคนในพรรค AFPFL (Anti-Fascist Peoples Freedom League) พรรคชาตินิยมที่ใหญ่ที่สุดในยุคก่อนและหลังพม่าได้รับเอกราช แต่ อูนุ ก็สามารถผลักดันการแก้รัฐธรรมนูญจนสำเร็จ พุทธศาสนาได้รับการบัญญัติให้เป็นศาสนาประจำชาติ เมื่อปลายเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1961 แม้ว่าปัจจุบันนี้ รัฐบาลทหารของเมียนมา จะแยกการเมืองออกจากศาสนา แต่นักการเมืองและนายพลในกองทัพพม่า ยังคงใช้พุทธศาสนาเพื่อเรียกคะแนนนิยมจากชาวพุทธในพม่าเช่นเดิม (ลลิตา หาญวงษ์, 2562)

3) ศาสนาพุทธถูกระบุให้เป็นศาสนาประจำชาติ จนผลักดันให้เกิดความเป็นอื่น

กระแสชาตินิยมที่ผิดเพี้ยนได้นำศาสนามาเป็นข้ออ้างในการสร้างความรุนแรงขึ้นโดยอ้างว่า การทำสงครามกับศาสนาอื่นนั้นเป็นการปกป้องตนเองและทำให้โลกถูกวิถีและเป็นไปตามทางของศาสนาของตนในลักษณะที่ตนมองว่าดีที่สุด โดยเอา ภาษา ศาสนา ความคิดทางชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ที่ตนเชื่อหรือปฏิบัติมาเป็นเอกลักษณ์ของชาติ แนวคิดลักษณะนี้ไม่ต่างอะไรกับกลุ่มหัวรุนแรงของศาสนาคริสต์เช่นกลุ่ม Klu Klux Klan ในสหรัฐอเมริกาที่เชื่อเรื่องความยิ่งใหญ่ของคนผิวขาวหรือศาสนาคริสต์ และออกทำร้ายคนต่างชาติพันธุ์และศาสนาหรือกลุ่มไอซิซหรืออัลกออิดะฮ์ (พชรพร พนมวัน ณ อยุธยา, 13 สิงหาคม 2560)

ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากข้อมูลต่าง ๆ ข้างต้นแล้วอาจสรุปได้ว่า ความเป็นพุทธสุดโต่ง คือความเป็น ชาตินิยม (Nationalism) ซึ่งพุทธสุดโต่งพบในประเทศศรีลังกาและเมียนมา ซึ่งเป็นประเทศที่มีผู้คนนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักและหากจะให้ชัดเจน คือประเทศที่ระบุในรัฐธรรมนูญว่าศาสนาพุทธคือศาสนาประจำชาติ

ประเทศศรีลังกาและเมียนมา ระบุศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไว้ในรัฐธรรมนูญ การผูกโยงรัฐกับศาสนาพุทธ ทำให้พุทธศาสนาอยู่เหนือสิ่งอื่นใด

และยังให้ความสำคัญกับพระภิกษุ รวมถึงองค์กรของพระสงฆ์อีกด้วย ในขณะเดียวกัน ยิ่งเกิดการเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยของแต่ละประเทศ เท่ากับทำให้เกิดความแบ่งแยกระหว่าง เรา และ เขา พร้อมกับมองว่า เขา คือ คนอื่นที่ไม่เหมือนเรา

Ollapally (2008) อธิบายว่าในช่วงที่ประเทศศรีลังกาได้รับเอกราชใหม่ ๆ แม้ว่าจะมีการตั้งพรรคการเมืองที่อิงกับศาสนาและชาติพันธุ์ของผู้ก่อตั้งหรือสมาชิกพรรค แต่ก็ไม่ได้มีแนวคิดที่ต้องการจะแบ่งแยกกลุ่มคนหรือการปกครองตามกลุ่มศาสนาอย่างชัดเจน พรรคการเมืองที่มาจากทั้ง 2 ชาติพันธุ์ ต่างก็ทำงานร่วมกันเพื่อนโยบายของชาติ และแม้ว่านักการเมืองส่วนใหญ่จะเป็นชาวพุทธสิงหล แต่ก็ยังมีเป้าหมายที่ต้องการให้ศรีลังกา มีการปกครองแบบฆราวาสนิยม ที่รับฟังและตอบสนองความต้องการของคนส่วนน้อยของสังคม

แต่ปัจจุบันนี้ แนวคิดฆราวาสนิยมในศรีลังกา ได้เสื่อมถอยลงไป กลุ่มชาวพุทธสุดโต่ง พยายามทำให้ศรีลังกา

เป็นรัฐที่อิงศาสนาพุทธ ซึ่ง อิมติยาซ ยูสุฟ (Imtiyaz Yusuf) (2552 อ้างถึงใน จรัล มะลูลีม, 2559) อธิบายว่า มันคือกระบวนการชาตินิยมทางศาสนา (Religion-nationalist) ที่กลุ่มชาตินิยมชาวพุทธทั้งในศรีลังกาและเมียนมาพยายามแสวงหารัฐที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศาสนา กีดกันผู้ที่คิดต่างและนับถือต่างออกไป รวมทั้งใช้การตีความศาสนาในทางการเมือง นั่นคือ แสวงหารัฐที่มีศาสนาเป็นพื้นฐานอุดมการณ์ของรัฐ

กระบวนการชาตินิยมทางศาสนานี้ จะทำให้เกิดรัฐอิงศาสนา และนำไปสู่การใช้ความรุนแรงกับกลุ่มคนที่คิดต่างและนับถือต่างจากชาวพุทธ ดังจะเห็นได้จากปัญหาความรุนแรงในศรีลังกา เมียนมา และประเทศไทยที่ไม่ยอมรับชาวมุสลิม เพราะกลุ่มสุดโต่งจะไม่เคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิเสธเสรีภาพ (Imtiyaz Yusuf) (2552 อ้างถึงใน จรัล มะลูลีม, 2559)

แนวคิดกระบวนการชาตินิยมทางศาสนาสามารถพบในประเทศไทยเช่นกัน โดยเห็นได้ชัดเมื่อปี พ.ศ. 2555 ในการประชุมสมัชชาชาวพุทธแห่งชาติ เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศไทย ที่จัดโดยสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยคณะทำงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งในประชุมครั้งนั้น ได้การแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะให้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ” (สภาที่ปรึกษาฯ จัดการประชุมสมัชชาชาวพุทธแห่งชาติ เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศไทย, 13 มิถุนายน 2555) โดยคณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมและประเทศชาติ” เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ที่ระบุไว้ชัดเจนว่า รัฐบาลควรดำเนินการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาควบคู่กันไปด้วย โดยสนับสนุนให้มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2556)

อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่จะผลักดันให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญไทย ตั้งแต่การร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540, พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2560 ตามคำเรียกร้องของกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสชาวพุทธไม่ประสบผลสำเร็จ (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2562)

ความพยายามในการเชื่อมโยงศาสนาพุทธกับความเป็นชาติไทยยังเกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ โดยเหตุการณ์ที่ล่าสุดที่เป็นข่าวใหญ่ในสังคมไทย ก็คือกรณีของภาพวีดิทัศน์ประกอบเพลงชาติไทย ที่จัดทำขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2562 โดยสมาคมปกป้องพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยและกลุ่มชาวพุทธพลังแผ่นดินได้เรียกร้องให้ระงับการใช้เพลงชาติ ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2562 ไว้เป็นการชั่วคราว โดยเหตุผลว่า ขาดสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งวัดและพระสงฆ์ แต่กลับมีภาพของผู้นำศาสนาอื่น โดยทั้งสองกลุ่มนี้อ้างว่า เป็นการจงใจบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาทาง

หนึ่ง (ข่าวสด, 15 พฤษภาคม 2562; ประชาไท, 18 พฤษภาคม 2562)

การเรียกร้องดังกล่าว นำไปสู่การปรับแก้ไขวีดิทัศน์เพลงชาติไทย โดยเพิ่มพระพุทธรูปองค์ใหญ่ กิจกรรมวันวิสาขบูชา พระบิณฑบาตร นอกจากนี้ นางพัชราภรณ์ อินทรียงค์ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีย้ำไม่อยากให้ไปมองว่ามีความแบ่งแยกทางศาสนา เพราะชาวไทยอยู่ร่วมกันแบบพหุสังคมภายใต้พระบรมโพธิสมภาร (Voice Online, 21 พฤษภาคม 2562)

แม้ว่าประเทศไทยไม่ได้ระบุว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติก็ตาม แต่การแบ่งแยก เรา และ เขา ระหว่างพุทธศาสนิกชนและผู้ที่นับถือศาสนาอื่น สะท้อนผ่านคำให้สัมภาษณ์ของ พาศิกา สุวจันทร์ นายกสมาคมปกป้องพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ที่ว่า

> “ประเด็นนี้ ถ้าจะว่าไปคนที่แย้งไม่ได้ไม่พอใจเรื่องที่มีภาพของศาสนาอื่นมาอยู่ในฉากด้วย แต่ประเด็นคือภาพที่แสดงความเป็นศาสนาพุทธน้อยไป น้อยไปจนกระทั่งมันไม่เห็นแล้วว่า ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ทั้ง ๆ ที่โดยพฤตินัยเป็นเหมือนศาสนาประจำชาติ โดยสัดส่วนประชากรชาวพุทธก็เยอะกว่า”
>
> (ข่าวสด, 15 พฤษภาคม 2562)

ความอคติและความเป็นอื่นหนึ่งในเหตุสู่ความเป็นพุทธสุดโต่ง

กระแสการต่อต้านชาวมุสลิม หรือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม อาจเกิดจากความอคติของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อชาวมุสลิมท่ามกลางกระแสเกลียดกลัวอิสลาม (Islamophobia) ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ (15 กุมภาพันธ์ 2559) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างคน 2 ศาสนา ว่ามีเหตุมาจากอคติต่อมุสลิม มากกว่าความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามอย่างจริงจัง ข้อนี้ไม่น่าตกใจอะไร คนไทยต่อต้านกันและกันด้วยอคติมากกว่าความรู้ความเข้าใจตลอดมา”

กรณีเพลงชาติไทยฉบับปรับปรุง ยังมีการจับผิดที่สะท้อนให้เห็นถึงความมีอคติต่อผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ดังที่กลุ่มชาวพุทธพลังแผ่นดินยังขยายความเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้ภาพของชาวมุสลิมรวมทั้งภาพที่สะท้อนถึงศาสนาอิสลามในวีดิทัศน์

> “ในขณะเดียวกัน กลับนำเอกลักษณ์ของศาสนาอิสลามขึ้นมาเป็นเรื่องเด่นในวีดิทัศน์ดังกล่าว เพราะหลังจากเพลงชาติดังขึ้น ก็จะเป็นภาพของนักศึกษามุสลิมยืนร้องเพลง มีสัญลักษณ์ของมุสลิมอยู่ด้านหลัง 2 ซุ้ม ต่อมาเป็นผู้นำศาสนาอิสลามยืนร้องเพลงอยู่หน้ามัสยิด และมีคนมุสลิมยืนเคารพในเรือประมง ... เข้าข่ายผิดรัฐธรรมนูญมาตรา 67 ในการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา ในรูปแบบหนึ่งด้วย”
>
> (ประชาไท, 18 พฤษภาคม 2562)

ในเรื่องของความมีอคติของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อชาวมุสลิมนั้น หากเชื่อมโยงกับคำอธิบายของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (15 กุมภาพันธ์ 2559) ที่ให้ความเห็นต่อกรณีชาวไทยพุทธทางภาคเหนือ ต่อต้านการก่อสร้างมัสยิดและนิคมอุตสาหกรรมฮาลาล โดย นิธิ เอียวศรีวงศ์อธิบายถึงความมีอคติ ว่าเกิดจากความรู้สึกว่าถูกคุกคามจากความเป็นอื่นเพราะศาสนาอิสลาม ถูกทำให้เป็นอื่นได้ง่าย มีการแบ่งแยก เขา และ เรา สิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุนี้ สิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม จึงถูกใช้ต่อต้าน โดยนิธิ เอียวศรีวงศ์ วิเคราะห์ถึงการความมีอคติต่อศาสนาอิสลามว่าเกิดจากความอ่อนแองของพุทธศาสนาในสังคมไทย จึงต้องหาทางปกป้องพุทธศาสนาด้วยการโทษศาสนาอื่น เป็นการปลอบใจกันและกันว่าเรายังเข้มแข็งอยู่ จนทำให้เกิดการตั้งตนเป็นปฏิปักษ์กับศาสนาอื่น เพราะศาสนาของตนอ่อนแอ สงสัยในศาสนาของตนเอง หรือมองไม่เห็นคุณค่าของศาสนาของตนเอง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 15 กุมภาพันธ์ 2559)

ความอคติต่อผู้นับถือศาสนาอิสลาม ยังแสดงออกผ่านความไม่พอใจในกรณีที่ “กลุ่มดะวะห์” หรือชาวไทยมุสลิมที่ไปร่วมชุมนุมของผู้เผยแผ่ศาสนาที่อินโดนีเซีย พบว่าติดเชื้อโควิด-19 จำนวนมาก และมีการเผยแพร่คลิปคลิปชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้อยู่ระหว่างรอเดินทางกลับ พักที่บ้านหลังหนึ่ง ในกรุงจากาตาร์ อินโดนีเซีย ใช้ชีวิตตามปกติ ไม่ได้สวมใส่หน้ากากอนามัย ไม่ได้เว้นระยะห่างทางสังคม มีการดื่มน้ำชาและรับประทานอาหารในสำรับเดียวกัน (เรื่องเล่าเช้านี้, 9 เมษายน 2563) โดยคอมเม้นท์ (Comment) ในคลิปยูทูปของรายการดังกล่าว (เรื่องเล่าเช้านี้ บีอีซี-เทโร, 8 เมษายน 2563) เป็นความรุนแรงเชิงวาทกรรมที่แสดงถึงความรังเกียจและอคติต่อผู้ที่นับถือศาสนาอื่นอย่างชัดเจน และยังมีการโพสต์ข้อความในสื่อสังคมที่เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จ และให้ร้ายญาติและครอบครัวของกลุ่มดะวะห์ ที่จังหวัดสตูล จนทำให้คนในหมู่บ้านและชุมชนเข้าใจผิด กลายเป็นความรังเกียจและเหยียดหยามครอบครัวของกลุ่มดะวะห์ (INN News, 9 เมษายน 2563)

เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเพียงตัวอย่างเพียงส่วนน้อยของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ถึงความไม่เข้าใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อผู้นับถือศาสนาอิสลาม จนนำไปสู่ความมีอคติต่อผู้อื่น และพร้อมที่จะสร้างและส่งต่อข้อมูลที่เป็นเท็จ จนนำไปสู่ความขัดแย้ง ความเกลียดชัง ระหว่างคนสองศาสนาได้อย่างง่ายดาย

ข้อเสนอแนะ: การยอมรับในความต่าง คือพื้นฐานของความเข้าใจ

การแสดงออกความรุนแรงผ่านทางวาทกรรม เป็นรูปแบบการแสดงออกที่พบเห็นมากที่สุดในกลุ่มคนที่มีแนวคิดพุทธสุดโต่ง ด้วยการปล่อยข้อมูลที่เป็นเท็จผ่านสื่อสังคม ทั้งการเลือกคำสั่งสอนทางศาสนาที่มีแนวคิดรุนแรงมาใช้ประกอบการปลุกระดม หรือการกล่าวหาผู้ที่นับถือศาสนาอื่นด้วยข้อมูลที่เป็นเท็จและการใช้ข่าวปลอม (Fake News) จนนำไปสู่ความรุนแรงทางกายภาพ และกระตุ้นให้

เกิดการแสดงออกถึงประทุษวาจา (Hate Speech) ต่อผู้นับถือศาสนาอิสลามได้อย่างง่ายดาย

ปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วาทกรรมของกลุ่มที่มีแนวคิดพุทธสุดโต่งได้รับการเชื่อถือจากประชาชนทั่วไป ก็คือ การขาดความเข้าใจ ขาดภูมิคุ้มกัน และมีอคติต่อผู้ที่นับถือศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสนาอิสลาม ทำให้ประชาชนเหล่านี้พร้อมที่จะเชื่อข่าวปลอม ข้อมูลเท็จที่ส่งต่อกันในสื่อสังคม

กลุ่มคนที่มีแนวคิดชาตินิยมในสังคมนั้น เป็นเพียงกลุ่มคนส่วนหนึ่งของสังคม แต่พร้อมที่จะทำให้คนส่วนใหญ่ในสังคมเข้าใจผิดต่อผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ดังนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยเฉพาะในเรื่องการยอมรับถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์และศาสนา ความเข้าใจพื้นฐานเรื่องความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ รวมทั้งความอดทนต่อความแตกต่างของคนในสังคม อย่างน้อย ก็ต้องเข้าใจสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษยชนที่ระบุในรัฐธรรมนูญไทย ว่าทุกคนมีสิทธิในการใช้ชีวิต นับถือศาสนา แสดงออกถึงศาสนาตัวเอง รวมถึงการเข้าใจถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคนทุกกลุ่ม

การยอมรับในความแตกต่างกันของมนุษย์ทุกคนในสังคมนั้น ถือว่าเป็นการยอมรับในสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551) ซึ่งระบุไว้ชัดเจนในข้อที่ 1 ว่ามนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551, น. 20) และที่สำคัญที่สุดคือ ข้อ 18 ที่ว่าด้วยเรื่องของการนับถือศาสนา

> “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิดมโนธรรม และศาสนา ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อ และอิสรภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อถือของตนในการสอน การปฏิบัติ การสักการบูชาและการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพังหรือในชุมชน

ร่วมกับผู้อื่น และในที่สาธารณะหรือส่วนบุคคล”

(กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551, น. 25)

ดังนั้น การยอมรับและเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐานของแต่ละปัจเจกบุคคล ทั้งที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญไทยและหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ถือเป็นหนทางที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลเคารพในสิทธิของผู้อื่น ทั้งในความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ และการนับถือศาสนา ซึ่งจะช่วยลดความอคติที่มีต่อผู้อื่นที่มีความแตกต่างทั้งทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ อันจะนำไปสู่สันติสุขภายในสังคม

บทบาทของภาครัฐของทั้ง 3 ประเทศภายใต้ความร่วมมือของกลุ่มบิมสเทค ในการรับมือกับกลุ่มพุทธสุดโต่ง อาจจะต้องเริ่มจากความพยายามทำความเข้าใจอย่างจริงจังว่าอะไรคือแรงผลักดัน แรงจูงใจของกลุ่มพุทธสุดโต่ง ผ่านกระบวนการพูดคุยสันติภาพ (Peace Talk Process) เพื่อทำความเข้าใจกลุ่มสุดโต่ง ทั้งในแง่สาเหตุปัจจัย คุณลักษณะที่เปลี่ยนไปและสถานการณ์ที่ท้าทายของการรับมือกับกระแส รวมทั้งการเปิดพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ร่วมกันของคนที่มีความแตกต่างมีความสำคัญและจำเป็นในการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม พื้นที่สาธารณะนั้นจำเป็นต้องมีความหลากหลาย (Diversity) ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เพราะสังคมไม่สามารถพึ่งพาระบบออนไลน์เพียงอย่างเดียวตามกระแสความนิยม ด้วยข้อจำกัดของระบบอัลกอริทึมที่ทำให้เกิดภาวะตัวกรองฟองสบู่และห้องแห่งเสียงสะท้อน ที่กีดกันข้อมูลข่าวสารออกไปอย่างอัตโนมัติ ดังนั้นการแก้ปัญหาพุทธสุดโต่ง จึงต้องผลักดันให้เกิดพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ร่วมกัน ให้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายในสังคมมีพื้นที่ในการพูดคุยกัน เกิดการสนทนา (Dialogue) เพื่อให้มีการรับฟังซึ่งกันและกันระหว่างคนในสังคมกันเอง จนนำไปสู่การทบทวนมุมมองของปัจเจกบุคคลที่มีต่อกลุ่มคนหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยได้รับทราบมา เมื่อปัจเจกบุคคลเข้าใจและยอมรับความแตกต่างแล้ว ทุกคนในสังคมก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเข้าอกเข้าใจ สันติ และเท่าเทียม

สรุป

หากจะนิยามถึงความหมายของพุทธสุดโต่ง ก็คงจะอธิบายได้ว่า พุทธสุดโต่ง หมายถึง การแสดงออกทั้งทางกายภาพ ความคิดและวาทกรรมของทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนบางกลุ่ม ในการต่อต้าน ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย หรือเกลียดชัง ผู้ที่นับถือศาสนาอื่น โดยเฉพาะชาวมุสลิมหรือผู้นับถือศาสนาอิสลาม รวมถึงปฏิเสธที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับค่านิยมและนโยบายของตน

อย่างไรก็ดี แนวคิดสุดโต่งนี้ นำมาเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งทางสายกลางได้อย่างไร จากการทบทวนเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิดพุทธสุดโต่งในมุมมองของประวัติศาสตร์และการเมืองของประเทศศรีลังกาและเมียนมา ทำให้เชื่อมโยงเห็นว่า การแสดงออกซึ่งความรุนแรงของชาวพุทธในศรีลังกาหรือเมียนมานั้น คือการแสดงออกทางแนวคิดชาตินิยม (Nationalism) ของคนในประเทศ มากกว่าที่จะเป็นการแสดงออกถึงความรุนแรงทางแนวคิดเชิงศาสนา

กระแสการต่อต้านชาวมุสลิมหรือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม พบเห็นได้สังคมไทยเช่นกัน โดยกลุ่มที่มีแนวคิดชาตินิยมสร้างวาทกรรมผ่านสื่อสังคม ด้วยการกระจายข้อมูลและข่าวปลอมไปยังคนส่วนใหญ่ในสังคม จนทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อผู้นับถือศาสนาอิสลาม กระตุ้นกระแสเกลียดกลัวอิสลาม และต่อต้านชาวมุสลิมรวมถึงวิถีปฏิบัติของชาวมุสลิมในหลายจังหวัดของประเทศไทย ความเกลียดกลัวอิสลามนี้ มีเหตุมาจากความไม่เข้าใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อผู้นับถือศาสนาอิสลาม จนนำไปสู่ความมีอคติต่อชาวมุสลิม และพร้อมที่จะสร้างและส่งต่อข้อมูลที่เป็นเท็จ จนนำไปสู่ความขัดแย้ง ความเกลียดชัง ระหว่างคนสองศาสนาได้อย่างง่ายดาย

การแบ่งแยก เรา และ เขา เป็นการผลักดันให้เกิดความเป็นอื่น ลดทอน การยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ทำให้ความอดทนอดกลั้นของคนในสังคมลดลงไปด้วย

พร้อมที่จะด่วนตัดสินว่า สิ่งที่ผู้นับถือศาสนาอื่นปฏิบัติและมีแนวคิดไม่เหมือนกับเราคือสิ่งที่ผิด และพร้อมกระจายข่าวสารที่ผิด ๆ จนนำไปสู่ความขัดแย้ง

การยอมรับและเข้าใจในความแตกต่าง การเคารพในสิทธิพื้นฐานของปัจเจกบุคคล การมีพื้นที่สาธารณะที่จะเรียนรู้ร่วมกันทั้งออนไลน์และออฟไลน์ อาจเป็นแนวทางที่รับฟังกันและกัน เข้าใจและยอมรับความแตกต่าง ลดความอคติต่อผู้ที่นับถือศาสนาที่แตกต่างจากตน และไม่ตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มที่มีแนวคิดชาตินิยมในการส่งต่อหรือกระจายข้อมูลข่าวปลอมไปยังผู้อื่น เพื่อลดความขัดแย้งในสังคม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติสุข

บรรณานุกรม

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยชุด อิทธิพลของสื่อ การแพร่กระจายของแนวคิดสุดโต่งและกระบวนการแก้ปัญหาแนวคิดสุดโต่ง สนับสนุนโดยกองทุนวิจัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาไทย

กรมองค์การระหว่างประเทศ. 2551. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. เข้าถึงเมื่อ 19 มกราคม 2562. http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf

ข่าวสด. 2560. นำตัวเข้ากรุง! สั่งสึกแล้ว พระมหาอภิชาติพระนักเคลื่อนไหวทางศาสนา ผิดพรบ.คอมพ์. เข้าถึงเมื่อ 13 ธันวาคม 2562. https://www.khaosod.co.th/breaking-news/news_519710.

ข่าวสด. 2561. เฟซบุ๊กเผยเอง! ปิดเพจ วีระธุพระพม่าขวาสุดโต่งแล้ว. เข้าถึงเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2561.https://www.khaosod.co.th/around-the-world-news/news_782621

ข่าวสด. 2562. ร้องผู้ตรวจฯสั่งระงับ เพลงชาติ ฉบับปรับปรุง ชี้เอ็มวีไม่มีพระสงฆ์ ดูแล้วไม่รู้สึกไทย. เข้าถึงเมื่อ 27 เมษายน 2563.https://www.khaosod.co.th/politics/news_2517935.

จรัล มะลูลีม. 2559. Islamophobia เรียนรู้ ลบเลือนความหวาดระแวง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. 2562. บทที่ 11 ข้อถกเถียงเรื่องพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ: บทวิเคราะห์และข้อสังเกต. ใน ศาสนากับความรุนแรง (ปรีดี หงษ์สต้นและอัมพร หมาดเด็น บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: Illuminations

Editions. (น. 400-459).

เดอะ อีสานเรคคอร์ด. 2018. “มัสยิดบึงกาฬ : ความจำเป็นที่แตกต่างนำไปสู่การต่อต้าน.” [ออนไลน์] เดอะ อีสานเรคคอร์ด. เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2562. https://isaanrecord.com/2018/12/10/islam-muslim-masjid-in-isaan/.

ทีมข่าวอิศรา. 2559. กระแสหวาดระแวงอิสลามในสังคมไทย จากชายแดนใต้สู่เหนือ-อีสาน. เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2563https://www.isranews.org/content-page/67-south-slide/47114-islamo.html.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2559. ต่อต้านอิสลามในภาคเหนือตอนบน โดย นิธิ เอียวศรีวงศ์. เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2562. https://www.matichon.co.th/columnists/news_38007

พชรพร พนมวัน ณ อยุธยา. 2560. เมื่อความเกลียดและความหลงเข้าครอบงำชาวพุทธ.เข้าถึงเมื่อ 8 มิถุนายน 2562.http://www.workpointtv.com/news/46473.

เฟอร์กัล คีน, 2017. วิกฤตโรฮิงญา: ฟังความเห็นพระสงฆ์สายสุดโต่งในเมียนมา. เข้าถึงเมื่อ 30 ธันวาคม 2561.https://www.bbc.com/thai/international-41266484.

บ้านเมือง. 2560. ชาวพุทธฮือต้าน ! สร้างมัสยิดขอนแก่น.เข้าถึงเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2561. https://www.banmuang.co.th/news/region/82340

ประชาไท. 2558. พระมหาอภิชาติลั่นหมดเวลาปรานีชายแดนใต้ ผุดไอเดียพระตาย 1 เผา 1 มัสยิด. เข้าถึงเมื่อ 13 ธันวาคม 2562.https://prachatai.com/journal/2015/10/62185

ประชาไท. 2559. พุทธพม่าสุดโต่ง’มะบ๊ะต๊ะ’รับโล่ผู้นำพุทธโลก-ผู้สนับสนุนชูป้าย’เรา

รักวีระตุ๊’ที่ มจร. เข้าถึงเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2561.https://prachatai.com/journal/2016/03/64683.

ประชาไท. 2562. กลุ่มชาวพุทธพลังแผ่นดิน ร้องเอาผิด ‘สรรเสริญ’ กรณี MV เพลงชาติไทยเวอร์ชั่นใหม่. เข้าถึงเมื่อ 27 เมษายน 2563.https://prachatai.com/journal/2019/05/82534

ปรีดี หงษ์สต้น. 2562. “บทที่ 7 ข้อสังเกตเบื้องต้นต่อการเมืองพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา: จากพุทธชยันตีสู่องค์กรพุทธพลเสนา”. ใน ศาสนากับความรุนแรง (ปรีดี หงษ์สต้นและอัมพร หมาดเด็น บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions. (น. 272-305).

มติชน. 2559. เปิดปูมแรงพระวีระธุจากพม่าสู่ไทย. เข้าถึงเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2561. https://www.matichon.co.th/columnists/news_74878 .

เรื่องเล่าเช้านี้ บีอีซี-เทโร. 2563. เปิดคลิปอ้างเป็นชาวไทยกลับจากอินโดฯ ไม่ป้องกันตัว ดื่มน้ำชา-กินข้าวสำรับเดียวกัน ก่อนพบติดเชื้อ. เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2563.https://youtu.be/HwG3DFex_Fk

เรื่องเล่าเช้านี้. 2563. เปิดคลิปอ้างเป็นชาวไทยมุสลิมกลับจากอินโดฯ ไม่ป้องกันตัว ดื่มน้ำชา-กินข้าวสำรับเดียวกัน ก่อนพบติดเชื้อ 42 ราย. เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2563.https://ch3thailandnews.bectero.com/news/181434

ลลิตา หาญวงษ์. (2562). “บทที่ 2 ศาสนากับการเมืองในพม่า: ว่าด้วยการทำให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ, ค.ศ. 1948-1962”. ศาสนากับความรุนแรง (ปรีดี หงษ์สต้นและอัมพร หมาดเด็น บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions. (น. 46-77).

ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย. 2562. กระทรวงศึกษาฯ บังคับเด็กประถม-มัธยมทุกคนเรียนวิชาอิสลาม ข่าวปลอม สร้างความปั่นป่วน กับข้อเท็จจริงที่ต้องรู้.

เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2563.https://www.antifakenewscenter.com/ความสงบและความมั่นคง/กระทรวงศึกษาฯ-บังคับเด็/#

สปริงนิวส์. 2562. ไม่ผิดพลาด!! แบบเรียนภาษาไทย ทำภาพประกอบตามสภาพพื้นที่. เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2563.https://www.springnews.co.th/news/511912

สภาที่ปรึกษาฯ จัดการประชุมสมัชชาชาวพุทธแห่งชาติ เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศไทย .2555. เข้าถึงเมื่อ 3 ธันวาคม 2561. https://www.ryt9.com/s/prg/1423395

สารธรรม. 2560. “ปากคาด Model..มัสยิดหลังแรกจังหวัดบึงกาฬ”. [ออนไลน์] ความลับระดับ Top secret. เข้าถึงเมื่อ 12 ธันวาคม 2561.http://talk--secret.blogspot.com/2016/09/blog-post_25.html

สำนักข่าวชายขอบ . 2558. “พระวีระธุ ระบุกฎหมายควบคุมประชากรจะยับยั้งชาวเบงกาลี”. [ออนไลน์] สำนักข่าวชายขอบ. เข้าถึงเมื่อ 6 ธันวาคม 2561.http://transbordernews.in.th/home/?p=8582

สำนักข่าวชายขอบ .2558. “สภาพม่าผ่านร่างกฎหมายหญิงชาวพุทธแต่งงานกับชายศาสนาอื่นต้องขออนุญาต หลายฝ่ายห่วงจำกัดสิทธิผู้หญิง”. [ออนไลน์] สำนักข่าวชายขอบ. เข้าถึงเมื่อ 6 ธันวาคม 2561.http://transbordernews.in.th/home/?p=9122

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2556). ความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมและประเทศชาติ”. เข้าถึงเมื่อ 20 มกราคม 2562.http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-3.jsp?top_serl=99308319

เหนืออีสานไม่เอามัสยิด @IsanNomasjid. 2562. https://www.facebook.com/

IsanNomasjid/

INN News. 2563. ครอบครัวดาวะห์แจ้งความจับนักเลงคีย์บอร์ด. เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2563.https://www.innnews.co.th/regional-news/news_642875/

RYT9.COM. 2555. สภาที่ปรึกษาฯ จัดการประชุมสมัชชาชาวพุทธแห่งชาติ เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศไทย. 26 พฤศจิกายน 2561.https://www.ryt9.com/s/prg/1423395

Voice TV (26 มีนาคม 2556). “จับกระแสพุทธสุดโต่งในศรีลังกา”. [ออนไลน์] Voice TV.Com. เข้าถึงเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2561.https://www.voicetv.co.th/read/66211

Voice Online. 2562. แก้ MV เพลง ‘ชาติไทย’ ใหม่ใส่พระพุทธรูปเพิ่ม. เข้าถึงเมื่อ 27 เมษายน 2563.http://www.voicetv.co.th/read/h62Hli2w-

ภาษาต่างประเทศ

Ahmed, J. 2010. “Documentary Research Method: New Dimensions”. Indus Journal of Management & Social Science (IJMSS), 4, 1-14.

Al. Maeena, T. A. 2013. Neo-fascism on the rise in Sri Lanka. February 6.https://gulfnews.com/opinion/op-eds/neo-fascism-on-the-rise-in-sri-lanka-1.1150052

BIMSTEC Secretariat. 2021. About BIMSTEC. March 25 .https://bimstec.org/

Bodu Bela Sena. 2019. Home. December 12. http://www.bodubalasena.org

Bookbinder, A. 2013. 969: “The Strange Numerological Basis for Burma’s Religious Violence”. The Atlantic. March 27.https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/04/969-the-strange-numerological-basis-for-burmas-religious-violence/274816/

Bruns, A. 2005. Gatewatching: Collaborative Online News Production. New York: Peter Lang.

DailyFT 2013. BBS does not represent entire Sangha. January 23.https://web.archive.org/web/20150924040229/http://www.ft.lk/2013/03/12/bbs-does-not-represent-entire-sangha/

Fowsar, M.A.M. 2014. “Religious Symbolism and Politics in Sri Lanka: Muslims Grievances. Proceeding”. First International Symposium 2014, FIA, SEUSL (page 32-36).

Fuller, T. 2013. “Extremism Rises Among Myanmar Buddhists”. [online] The New York Times. December 11.https://www.nytimes.com/2013/06/21/world/asia/extremism-rises-among-myanmar-buddhists-wary-of-muslim-minority.html

Hinton, S. and Hjorth, L. 2013. Understanding Social Media. Los Angeles: SAGE.

Imtiyaz, A.R.M. and Mohamed-Saleem, A. 2015. “Muslims in post-war Sri Lanka: understanding Sinhala-Buddhist mobilization against them”. Asian Ethnicity, 16 (2), 186 202.

Jenkins, H. 2006. Fans, Bloggers and Gamers: Exploring participatory culture. New York: New York University Press.

Keener, K. 2019. “Affect, Aesthetics, and Attention. In Lei Zhang & Carlton Clark, eds”. Affect, Emotion, and Rhetorical Persuasion in Mass Communication. New York: Routledge. (203-214)

Kemp, S. 2022. DIGITAL 2022: Global Overview Report. February 1. https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report

Lanham, R. 2007. The Economics of Attention: Style and Substance in the Age of Information. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Massumi, B. 2010. “The Future Birth of the Affective Fact: The Political Ontology of Threat. In Melissa Gregg & Greg Seigworth, ed”. The Affect Theory Reader. Durham, NC: Duke University Press. (52-70).

MOE MOE. 2018. Ma Ba Tha Changes Name, Still Officially Illegal. June 8. https://www.irrawaddy.com/news/ma-ba-tha-changes-name-still-officially-illegal.html.

Ollapally, D.M. 2008. The Politics of Extremism in South Asia. Cambridge: Cambridge University Press.

Pariser, E. 2012. The Filter Bubble: How the Personalized Web is Changing What We Read and How We Think. London: Penguin Book.

Rajapaksha, K. (n.d.).2018. *Rising Religious Extremism in Post-war Sri Lanka and Its Breeding Cyber-politics.* November 27. www.Academia.edu

Radio Free Asia. 2014. *Myanmar Buddhist Monks Launch Group for Defending Religion.* June 8.https://www.rfa.org/english/news/myanmar/buddhist-congress-01152014180734.html/.

Taylor, J. 2018. "Rise of violent *Buddhist rhetoric in Asia defies stereotypes". [online]* AFP News. ธันวาคม 6.https://sg.news.yahoo.com/rise-violent-buddhist-rhetoric-asia-defies-stereotypes-021356015.html

Thompson, N. 2013. "The 969 Movement and Burmese Anti-Muslim Nationalism in Context". *Buddhist Peace Fellowship [online]* .December 8. http://www.buddhistpeacefellowship.org/the-969-movement-and-burmese-anti-muslim-nationalism-in-context/

969 Movement. (n.d.). 2018. *What is 969 Movement?.* December 20.www.969movement.org/what-is-969-movement/
